

EZBER DIŞI SÖYLEŞİLER (2)

“YakınlaŐtıka Uzaklaşan AB”

Ahmet İnel

MMO Tepekule Kongre ve Sergi Merkezi
24 Mart 2007

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir Şubesi

tmmob
makina mühendisleri odası
izmir şubesi

A H M E T İ N S E L

Yakınlaştıkça Uzaklaşan AB

Bu kitabın yayın hakkı **Makina Mühendisleri Odası**'na aittir.
MMO'nun izni olmadan, kopya edilemez, kullanılamaz.

Yayına Hazırlayanlar: Elif Aydoğdu Oral - Önder Sözen

Grafik Tasarım: Nurcan Durmaz

Baskı Yeri: Can Dijital Baskı Hizmetleri

Gazi Blv. No: 93/A Çankaya - İZMİR

Tel: 0 232 441 20 22 (PBX)

Baskı Tarihi: Nisan 2010 - İZMİR

ISBN No: 978-9944-89-974-1

İzmir - 2010 / 14 - 2

SUNUŞ

Ülkemizde siyasetin sığlaştığı, politik tartışmaların magazinleştiği bir süreç yaşıyoruz. Kavramlar, değerler birbirine karıştı. Düşüncenin, düşünmenin önemi yitiyor ve yaşanan her sorunda insanlar şiddete başvurur hale geliyor.

Toplumsal algının netliğini ve toplumsal barışı zedeleyecek bu durumdan kurtulabilmek için ezberlerin ve reflekslerin sorgulanması gerekiyor.

Bir yandan askeri vesayet altında bir türlü gelişemeyen demokrasimiz, diğer yandan neoliberal politikalarla değersizleştirilmeye çalışılan emek ve insan, katledilen çevre...

Bu kadar kapsamlı sorunlar doğru zeminler yaratılarak tartışılmamakta, çoğunlukla uzlaşmalarla çözülebilecek, ortak akıl, ortak payda yaratılabilecek konular, başlangıçta yaratılan kutuplaşmalar nedeniyle içinden çıkılmaz noktalara sürüklenmektedir. Böyle bir ortamda konuları kutuplaşmalara, ezber söylemlere, önyargılara kurban etmeden, o konuda araştırma yapmış uzmanların katılacağı söyleşilerde ele almayı hedefledik.

Bu anlayışla Ezber Dışı Söyleşiler 10 Şubat 2007 tarihinde başlamış ve bir çok uzman katılımıyla dizi halinde sürdürülmüştür.

Bugüne kadar gerçekleşen söyleşileri çözümleyerek her birini fasikül şeklinde yayımladık, sözlerin yanı sıra tarihe yazılı olarak not düşerek sizlere ulaştırmayı amaçladık.

Ezber Dışı Söyleşilere konuşmacı ve dinleyici olarak katkı koyan emeği geçen herkese teşekkür eder, ezber dışı söyleşi fasiküllerini halkımızın, kamuoyunun hizmetine sunarız.

**TMMOB Makina Mühendisleri Odası
İzmir Şubesi Yönetim Kurulu**

Yakınlaştıkça Uzaklaşan AB

Öncelikle, bu söyleşileri düzenlediğiniz için sizlere, Odaya çok teşekkür ederim. Bu ikinci söyleşi; bundan önce, galiba iki-üç hafta önceki söyleşide **Tamıl Bora** ile beraber olmuştunuz.

Söyleşi dizisinin başlığı zaten başlı başına bir program; Ezber Dışı Söyleşiler. Bir ezber bozma fonksiyonuyla çağrıldığımızın farkındayız. Tabii, bu ezber bozma fonksiyonu başlı başına bir amaç olamaz; çünkü bazı durumlarda doğru ezberler de olabilir. Sadece muhalefet etmek, nihilist biçimde, oluşmuş kanaatleri yıkmak amacıyla değil; şu anda oluşmuş olan kanaatlerin önemli bir bölümünün toplumsal yarar açısından, demokrasi, özgürlük çerçevesinde oluşmasını hayal ettiğimiz Türkiye açısından sorgulanmasının, bu ezberlerin bozulmasının gerekli olduğuna inanıyoruz. Şu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu durum, böyle bir sorgulamayı bir görev olarak algılamamızı gerektiriyor kanısındayım.

Arkadaşlarımızın bana önerdiği konu, daha çok, Avrupa Birliği konusunda bir genel değerlendirme yapmam ve var olan kanaatlerin, yani bu konuda oluşmuş olan mutlak kanaatlerin bir sorgulamasını yapmamdı. Mutlak kanaatler diyorum; çünkü biliyorsunuz, Türkiye'de, Avrupa Birliği konusunda iki türlü kanaat var. Bir, Avrupa Birliğinin mutlak biçimde yararlı olduğu, Türkiye'nin Avrupa Birliği macerasının gözü kapalı biçimde desteklenmesi gerektiği kanaati... Bir de, şu andaki Avrupa Birliği veya geçmişteki Avrupa Birliği ışığında, böyle bir yaklaşımın Türkiye açısından zararlı olduğu kanaati. Böylesi iki güçlü kanaat var. Ben, bugün, bu ikisini de, sadece ikincisini değil, birincisini de sorgulayacağım. Esas olarak da, bunu, bugünden başlayan bir süreç olarak değil; Avrupa Birliği ile olan ilişkilerimizi, Avrupa'nın yakın tarihinden başlayarak sunacağım.

Bugünü seçmemizin nedeni bir rastlantı. Ben, bunu hiç düşünmemiştim; arkadaşlarımız, bu konunun özellikle bugün konuşulmasını düşünmüş müydü, bilmiyorum. Biliyorsunuz, bugün, daha doğrusu, bugünler, Avrupa Birliğinin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşmasının 50. Yıldönümü. Ben, 50. Yıldönümünden biraz öncesine giderek, Türkiye-Avrupa ilişkilerini kuşbakışıyla, hızlı biçimde ele alıp değerlendirmek, bazı dikkat noktaları oluşturmak istiyorum.

Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle veya Avrupa oluşumlarıyla, Avrupa Birliği adını almadan önceki Avrupa oluşumlarıyla ilgili en önemli adımı, bildiğiniz gibi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oldu. Daha önce 1800'lü yılların ortalarında, Paris Konferansı ile oluşan bir Avrupa Ulusları Konseyi -hatta o, Fransızca tabirle, hem konsey, hem de uyum anlamında, konser tabir edilirdi- vardı. Orada, Kırım Savaşı sonrasında, Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa devletleri içerisinde yer aldığı teyit edilmişti ve Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletler camiası içinde, niteliği ve yeri açısından tartışmalı olan bir üyesi olarak yer almıştı. Tabii bu, aynı zamanda Avrupa devletleri camiasında -ki, o zaman Çarlık Rusya'sı da bu camianın önemli, aktif bir üyesiydi. İmparatorluklar dahildi bu camiaya; Osmanlı İmparatorluğunun en büyük rakibi olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da buna dahildi- daha çok Batı Avrupa'nın; yani İngiltere ve Fransa'nın başı çektiği, daha sonra Almanya'nın dahil olduğu Batı Avrupa'nın, Osmanlı İmparatorluğunun kısmen toprak bütünlüğünü Avusturya-Macaristan ve Rusya karşısında korumak, Osmanlı İmparatorluğunu korumak anlamında değil, esas olarak rakiplerinin genişlemesini engellemek amacıyla, Osmanlı İmparatorluğunu ayakta tutma çabalarının bir ürünüydü. Daha sonra buna Almanya'nın da dahil olmasıyla, bildiğiniz gibi, hızlı bir dağılma, parçalanma süreci yaşandı.

Avrupa'yla -Avrupa Birliğiyle demiyorum- olan ilişkilerimizde, uzak hafızamızda, yani Osmanlı İmparatorluğundan kalan hafızamızda, böyle bir dağılma ve parçalanma unsuru ciddi biçimde yer alır. Bunu reddederek, bilinçaltımızda çalışan bu bilgiyi, bu tarihi bilgiyi reddederek, bugün Avrupa Birliği ile Türkiye toplumunun üyelerinin yaklaşımlarındaki sıkıntıları, endişeleri anlayamayız.

O dönemin Avrupa'sı, 20. Yüzyılın başındaki Avrupa, Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde kısmen işgalci, aslında kısmen değil, büyük ölçüde işgalci olarak algılanıyordu; yenilen taraf Osmanlı İmparatorluğu olduğu için, bir işgal gücü olarak algılandı ve Cumhuriyetin kuruluşu döneminde Avrupa'yla olan ilişkilerimiz, toplumsal tahayyül düzeyinde çok ciddi bir ikilem içindeydi. Bir tarafıyla, bu devletlerin Osmanlı imparatorluğundan Türkiye'ye mümkün olan en az egemenlik alanı bırakmaya çabalamış olmalarının getirdiği ciddi bir Batı tepkisi -ki, o zaman Batı dediğimizde esas olarak Avrupa'yı kastederdik- ama diğer taraftan da Osmanlı İmparatorluğunun doğal gelişim hattı olan Batı'ya doğru açılma konusunda da mutlak bir süreklilik vardı. Yani hem Batı'dan, Batı'nın Türkiye'yle ilgili

emellerinden ciddi biçimde korkma; fakat kültürel veya medeniyet projesi olarak da Batı'ya bütünüyle yüzünü dönmüş bir Cumhuriyet kuşağı 1920'lerde Türkiye'yi şekillendirdi.

Bu iç gerilim sanıyorum Türkiye'deki Cumhuriyet felsefesini, Cumhuriyetin asli değerleri veya tahayyül dünyası olarak tanımlayabileceğimiz dünyayı derinden belirleyen ve bugün dahi etkilerini toplumsal tahayyülümüzde ciddi biçimde gördüğümüz bir üst belirleyendir, derin belirleyendir. Nasıl tanımlarsak tanımlayalım; ama böyle bir belirleyenin olduğunu unutmamız lazım.

Toplumların belleklerinde 60 yıl, 70 yıl, 80 yıl kısa sürelerdir. İnsanların yaşamları için uzundur; ama toplumların bellek tarihlerinde bunlar kısa sürelerdir ve bu tür bellek izleri çok daha uzun dönemlerde etkisini göstermeye devam eder.

Türkiye, 1930'larda, dünya krizinin etkisiyle, Avrupa devletlerinin içine girdikleri çalkantılı dönemin de etkisiyle, görece kapalı bir dünyada var oldu. 1930'larda Türkiye, dış ilişkiler açısından hem gerin, hem de dışı kapalı bir ülke olarak var oldu. Biliyorsunuz, İtalya'nın 1930'lardan sonra artan bir tehdit unsuru vardı. Diğer taraftan, Avrupa devletlerinin kendi iç çekişmelerinin yükselmesi, bir ölçüde içe kapanmaya sürükledi. Bu dönemin yeni kurulmuş Cumhuriyet kurumlarını konsolide etme dönemi olarak geçirmesini getirdi.

Esas olarak İkinci Dünya Savaşında sonra bugünkü Avrupa Birliği macerasının ilk adımları atılmaya başlandı. Bunun en önemli ilk adımı *-ki, tartışmaların da hemen hemen aynı kelimelerle bugün devam ettiğini görüyoruz-* Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyeliği girişimidir.

1940'ların sonunda, Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi olmak istediğinde, Avrupa Konseyinde çok ciddi bir tartışma yaşandı. Bu tartışma özetle şöyleydi: *"Türkiye, coğrafyası, kültürü itibarıyla Avrupa'nın bir parçası mıdır?"* O zamanlar siyasi yapıda bir tartışma söz konusu değildi; Türkiye'nin siyasi yapısı falan konusunda, demokrasi midir, değil midir diye çok büyük tartışmalar yoktu. Çünkü bir cephesiyle baktığımızda, aradaki demokrasi uçurumu bugünkü kadar büyük değildi. Çok partili hayata geçmiş, bu anlamda, demokratikleşme açısından gelecek vaat eden bir Türkiye söz konusuydu 1940'ların sonunda. Esas tartışma, *"Coğrafya ve kültür itibarıyla, Türkiye, Avrupa'nın bir parçası mıdır?"* tartışmasıydı. O dönemin Avrupa Konseyi tutanaklarına baktığımızda, Hıristiyan-demokrat çevreler çok açık bir biçimde, Türkiye'nin kültürel olarak ve coğrafi olarak

Avrupa'nın içinde yer olmadığını iddia ediyorlardı. Buna karşılık, o dönemin daha sosyalist veyahut merkez liberal diyebileceğimiz çevreleri ise *-özellikle Fransa'daki De Gaulle'cü akım burada önemliydi, yine Almanya'da yeniden oluşmaya başlayan sosyal demokratlar önemliydi-* Türkiye'nin, Avrupa'nın bir parçası olduğunu ve Avrupa'nın sadece coğrafi bir tanım olmadığını, Avrupa'nın aynı zamanda bir siyasi ve kültürel tasarım olduğunu iddia ederek, en sonunda şöyle bir formülle, bizim Avrupa Konseyi üyeliğimizi kabul ettirdiler. Formül aşağı yukarı şöyle: *"Bugüne kadar Yakın Doğu'nun bir parçası olan Türkiye, bugünden sonra Avrupa'nın Yakın Doğu'daki bir uzantısıdır."* Yani *"Coğrafi olarak, Türkiye, Avrupa'nın, Yakın Doğu'sundaki uzantısıdır; ayrılmaz parçası, ama bir uzantısıdır"* tabirini getirerek, kültürel olarak da arada bir uçurum olmadığını özellikle vurgulayarak *-ki, buradaki esas tartışma, Avrupa'nın Hıristiyan değerlere vurgu yaparak mı birliğini sağlayacağı tartışmasıydı-* Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi olmasını sağladılar.

Avrupa Konseyi üyesi olduğumuzda, tabii orada sadece Avrupa Birliği nüveleri yoktu, çok daha geniş bir topluluk söz konusuydu. Avrupa Konseyi üyeliği için birtakım koşullar vardı, demokratikleşme koşulları vb. Ardından, hızla, Avrupa veya Batı ittifakı içinde yer alma kararı aldık. Hızlı biçimde NATO üyesi olduk, yani Batı askeri ittifakı içinde yer aldık; onun ardından, Avrupa Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı OECD'ye, onun en kalkınmamış üyesi olarak dahil olduk ve uzun yıllar bu bir gariplik olarak kaldı. Gerçi o zaman Yunanistan da bizden daha iyi durumda değildi ya, neyse. Sonuçta, 1950'lerde, bizim, Batı'yla kurumsal olarak, siyasi anlamda Avrupa Konseyi üzerinden, askeri anlamda NATO üzerinden ve 1961'de iktisadi anlamda OECD üzerinden, ona dahil olarak ciddi bir entegrasyonumuz ve kabulümüz gerçekleşti.

Bildiğiniz gibi, 1963'te, Avrupa Birliğiyle, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğuyla bir ortaklık anlaşması imzaladık; ama bu imzalama 63'te gerçekleşmiş olmasına rağmen, bizim girişimimiz 1959'dadır. Demokrat Partinin son yılında, Dışişleri Bakanının girişimiyle, biz, Yunanistan'la aynı dönemde, ortaklık için müracaatta bulunduk. Rivayet edilir ki, bizim öyle paldır küldür, bir an önce ortaklığa müracaat etmemizdeki esas amil, Yunanistan'ın müracaat etmesi ve ondan geri kalmama iddiasıdır. Bu, kısmen böyledir; ama 1959-60 yılları arasında, o dönemin Hükümet deklarasyonlarına baktığımızda, bunun sadece Yunanistan'la yapılan bir yarışın, geri

kalmama yarışının ötesinde, bir genel Avrupa entegrasyonu anlamı taşıdığı da çok açık biçimde ifade edilir.

1960 darbesi bu süreci kısa bir dönem sekteye uğrattı. Bu nedenle, Yunanistan'dan daha sonra, birkaç yıl daha gecikerek, 1963 Aralığında Ankara Antlaşmasını imzaladık ve bir ortaklık başladı.

1960 başında, Avrupa Birliği, 6 üyeden oluşan bir birlikti. Asli siyasi gücü Fransa'ydı. İkinci siyasi güç, ne kadar güçlü olduğu tartışılabilir olan İtalya'ydı. Almanya o zaman bir siyasi güç değildi, işgal altında bir ülkeydi. Biliyorsunuz, Batı Almanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin ordularının bulunduğu işgal altındaki bir ülkeydi. Siyasi anlamda bir gücü yoktu; ama iktisadi potansiyeli olan bir güçtü. Fransa, İtalya, Almanya ve Benelüks ülkeleri; yani Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan bir altılı birlik. Bugün 50. Yıldönümünü kutladığımız o 1957 Antlaşmasını imzalamış olan bu 6 ülkedir. Bu 6 ülke bugün dahi Avrupa Birliğinin kurucu çekirdeği olarak tanımlanır. Bunların arasındaki birbirleriyle eklemleşme, birbirleriyle yakınlaşma, entegrasyon projeleri, diğer ülkelere her zaman daha fazladır. Sonuç olarak, Avrupa Birliği de, 1960'larda, hatta 70'lerde hep Fransa-Almanya lokomotifini diye tabir edilen ikilinin çekici gücünde var oldu.

“1960 başlarında, Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğuyla bir ortaklık antlaşması imzaladığı dönemde ne tür tepkiler oldu?” diye baktım, birkaç öğrencim de bu konuda çalışmalar yaptılar. Gazete taramaları, Meclis tutanakları taramaları yaptık. O dönemde, Türkiye'de, bu konuda çok ciddi bir tepki yok. Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olma konusunda o dönem solun bazı çekinceleri var; ama o sıralar, *“Onlar ortak, biz pazar”* tabiri 62-63'te daha tam oturmuş değil. Daha sonra, 1967-68'den sonra kullanımı arttı bu tabirin. 63'te, ne olduğunu daha pek kimse kestiremiyor, toplumsal olarak muhalefetin bu konuda henüz çok ciddi bir fikri yok ve o dönemin koalisyon hükümetlerinin hepsinin programlarında bu ortaklık anlaşmasını imzalamanın olmazsa olmaz bir gereklilik olduğu konusunda bir konsensüs var.

Doğrusunu söylemek gerekirse, o dönem, Avrupa'da da bu konuda çok ciddi bir tepki yok. 1963 yılının Avrupa'sında, genişleme diye bir tema var; *“Biz, 6 ülkeyiz; üyeliği bu 6 ülkeden daha geniş bir tabana yaymak gerekir”* diye bir beklenti var. Fakat şöyle bir durum var: 1963 yılının Avrupa'sını tahayyül edelim ve genişlemenin nasıl olabileceğini düşünelim. Genişleme nereye olabilir; Britanya'ya

doğru olabilir. Fakat bildiğiniz gibi, Fransa'nın, De Gaulle yönetiminin, Britanya'nın Avrupa tahayyülü konusunda çok ciddi çekinceleri var. İngiltere, 1973'te üye olmadan önce iki defa veto edildi. Fransa veto etti, De Gaulle veto etti İngiltere'nin üyeliğini. Fransızların gözünde, Britanya, Amerika Birleşik Devletlerinin denizaltısı olarak Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde yer alacak ve dolayısıyla, Avrupa'nın siyasi entegrasyonunu engelleyecek bir etmendi. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu sonradan bütünüyle yalanlanmadı. Ama diğer taraftan da, Britanya'nın olmadığı bir Avrupa Birliği genişlemesi olabilir miydi? Tartışmaya değer bir konu.

Her durumda şunu söyleyebiliriz: 1963 yılında, Fransa açısından, genişlemenin doğal mecrası Britanya değildi. İspanya ve Portekiz de değildi; çünkü orada diktatörlükler vardı. Avusturya değildi; çünkü bildiğiniz gibi, Avusturya, iki blok arasındaki tampon bölge olarak, tarafsız olmak yükümlülüğünde olan bir ülkeydi. Kağıt üzerinde olmasa bile, fiilen öyleydi. Finlandiya ve Avusturya, tarafsız olmak yükümlülüğünde olan ülkelerdi. Kuzey Avrupa, İskandinavya ülkeleri için, Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Topluluğu o zamanlar hiçbir şekilde cazibesi olmayan bir birlikti. Kendilerini tamamen bunun dışında görüyorlardı, öyle bir beklentileri yoktu. Almanya'nın birleşmesi de söz konusu olmadığı için, bilakis, ayrılma söz konusu olduğu için de, bu Kuzey Avrupa ülkeleri açısından, böyle bir Almanya'nın, sorunlu Almanya'nın dahil olduğu bir birliğe girmek dahi kendileri açısından stratejik olarak tehlikeli görölüyordu. İsveç açısından, Norveç açısından durum böyleydi. Danimarka olabilirdi; küçük bir ülke, doğal olarak oraya doğru genişleyebilirdi. Almanya'nın hinterlandı, Polonya ve Çekoslovakya Varşova Paktı içindeydi. Orta Avrupa ve Balkan devletleri de Doğu Bloğu içinde yer alıyorlardı: Romanya, Yugoslavya, Macaristan, Bulgaristan. Oraya doğru genişlemek de söz konusu değildi.

Geriye ne kalıyor; üç alan kalıyor: Yunanistan, Türkiye ve olursa, Mağrip ülkeleri. Mağrip ülkeleriyle ilgili Fransa'nın o zaman çok ciddi bir sorunu var. Fransa, 1962'de, Cezayir Bağımsızlık Savaşını kaybetmiş, Erivan Antlaşmalarını yapmıştı. Fransa'nın, onun hemen akabinde Cezayir'le bir ortaklık anlaşması yapması, kendi eski üç dominyonu üzerinde yeniden bir tahakküm ilişkisi kurması o ülkeler açısından söz konusu değildi. Yeni bağımsızlıklarını kazanmış ülkeler, Fransa'yı bir neo-kolonyal güç olarak görüyorlardı doğal olarak; o dönemde böyle bir şey söz konusu değildi. Geriye iki ülke

kalıyor; Türkiye ve Yunanistan. Nitekim, iki ülkeyle ortaklık anlaşması imzalandı 1960'ların başında. Bu, Türkiye açısından çok ciddi bir fırsat penceresiydi. Zaten o zaman, Türkiye üyeliğini savunurken, hep Türkiye'nin jeostratejik önemini vurgulayarak bunu yapıyordu. Fransa açısından da, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın dahil edilmesinde esas amaç, bu jeostratejik önemdi; yani NATO'nun güneydoğu kanadını pekiştirmek, NATO'nun güneydoğu kanadını sadece Amerikalılara teslim etmemek ve bunları mümkün olduğu kadar Avrupa'ya çekmek.

Buradaki gelişmeler, Fransa'nın bu iddiasını engelleyen bir adım atmasıyla kısmen sarsıldı. Bildiğiniz gibi, Fransa, 1960 ortasında, NATO'nun askeri ittifakından çekildi. NATO merkezi Paris'teydi; bu tarihte Brüksel'e taşındı. NATO'nun askeri ittifakından çekilince, tabii, Türkiye'yle olan askeri ittifakta Fransa'nın bir sıkıntısı doğmaya başladı. Buna birinci yalpalama diyelim.

Fakat 1965 sonrası gelişmelere bakıldığında, hakikaten, Türkiye ile 6 üyeli Avrupa Ekonomik Topluluğunun çok ciddi bir yakınlaşma ilişkisi yaşadığını görüyoruz. Bu çerçevede, 1970'te imzalanan Katma Protokol ve Avrupa Ekonomik Topluluğunun, orta vadede Türkiye'ye üyelik talebi; yani 1990'lar civarı bir tarihte Türkiye'nin üye olabileceği ifadesinin yer aldığı metinler bu tarihte yürürlüğe girmeye başladı ve Türkiye, adım adım Avrupa Ekonomik Topluluğuyla işbirliğinde derinleşme dediğimiz sürece girdi.

Türkiye açısından bir ikinci fırsat penceresi de şuydu: Demirel Hükümetinin kısmen kullanmaya çalıştığı; fakat o dönemde yükselen Türkiye'deki sol muhalefetin şiddetli tepkisi karşısında etkisinin sınırlı kaldığı bir olay. 1967'de Yunanistan'da Albaylar Cuntası darbesi oldu ve Avrupa'nın genişleme projesinde Türkiye neredeyse yegane ülke konumuna geldi. 1970'te Katma Protokolün bu rahatlıkla imzalanmasında bunun rolünü de dikkate almak gerekir.

70'lerin başında Türkiye açısından şöyle bir ikilem vardı: Sağ, Avrupa Ekonomik Topluluğuna entegrasyon konusunda çok iddialıydı. CHP de bu dönemde artık ortanın solunda yer aldığı için ve Türkiye'deki sol, sosyalist akımlar, Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeliğine şiddetle karşı oldukları için, Türkiye'de ciddi bir yarılma yaşandı. 1971 darbesi, bu çerçevede, Türkiye'nin Avrupa Birliğine o fırsat penceresi olan dönemde yakınlaşmasına ilk darbeyi vurdu. Katma Protokolün imzalanmasını izleyen birkaç ay içinde, 71 darbesi, Türkiye'de sıkıyönetim mahkemeleri kurulması, üç kişinin idam edil-

mesi, binlerce kişinin tutuklanması vesaire, Yunanistan'daki Albaylar Cuntası kadar olmasa bile, Avrupa'yla olan ilişkilerimizde bir donma noktası, soğuma noktası getirdi ve o dönemde, ilginçtir, Fransa, nihayet, Britanya'nın üyeliğine yeşil ışık yaktı. Tabii, Britanya'nın üyeliğine yeşil ışık yaktıktan sonra Avrupa'nın yörüngesi değişmeye başladı. İkinci olgu; Türkiye'de sol, o dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğuna ciddi biçimde, radikal bir karşı duruşla, esas olarak milliyetçi kaygılarla, anti-emperyalizm adı altında ama esas olarak milliyetçi tepkilerle buna karşı çıkarken, 1974'te Kıbrıs Harekâtı sonrasında Albaylar Cuntasının devrilmesi, Yunanistan'da çok ciddi bir fırsat penceresi açtı. Biz, ikinci harekâttan sonra Kıbrıs'ta işgal gücü konumuna düşmemiz nedeniyle, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa tarafından ambargoya tabi tutulmuş bir ülke durumuna düştük; Yunanistan ise demokrasiye geçmiş bir ülke konumuna geçti ve birdenbire arada ciddi bir patika değişikliği oldu. Yunanistan, Fransa'nın çok yakın desteği, Giscard D'Estaing'in şahsi desteğiyle, hızla bu yolda ilerledi ve 1981'de, yani 5-6 sene içinde Avrupa Birliğine üye oldu. Bizse, o tarihten itibaren, giderek, Avrupa'yla olan ilişkilerimizde patikanın yavaş yavaş uzaklaşmasına şahit olduk.

1977'de, Bülent Ecevit'in, Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye olmak, yani Yunanistan'ı taklit ederek tam üye olma müracaatı yapmaması hep eleştirilir. Fakat Türkiye'deki toplumsal ortam böyle bir girişimde bulunmak için gerçekten müsait değildi. Bülent Ecevit'in oradaki takdiri eleştirilebilir. Nitekim 1970'de Katma Protokol tartışmaları sırasında da Ecevit katı biçimde reddedici bir tavır sergilemişti. Fakat sadece Bülent Ecevit'le sınırlı bir durum değildi bu. Türkiye'nin o tarihteki “sol düşün” ortamı böyle bir yaklaşımı gündemine alacak halde değildi. Çatışmaların arttığı ve çok kısa vadeye indirgenmiş bir siyasi perspektifin olduğu bir yerde, bu uzun vade pek düşünülemezdi, gündeme gelemezdi. Ayrıca Üçüncü Dünya-cılık egemendi.

1980 darbesi, Türkiye'nin Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerine daha büyük bir darbe vurdu. Biliyorsunuz, 1979'da Avrupa Birliği kuruldu, parlamentosu falan kuruldu. Artık, iktisadi işbirliğinin ötesinde, bir Avrupa Birliği projesi gündeme geldi ve biz, onu izleyen yıl bir darbeye daha, hem de sonuçları itibarıyla demokrasiye çok daha büyük darbe vuran bir askeri darbeye, ilişkilerimizin neredeyse bütünüyle askıya alınmasına yol açan bir sürece girdik. Çok kanlı, vahşi bir dönem geçirdik.

Tabii, bu dönemde biz, Avrupa Birliğinin genişlemesinde, esas olarak kendi iç dinamiklerimiz nedeniyle bunun dışında kalırken, Avrupa Birliği de yavaş yavaş başka yönlerde genişlemeyi gündemine aldı. Unutmayalım, 1975 yılında, 74-75 Aralığında, sadece Yunanistan'da değil, İspanya ve Portekiz'de de diktatörlükler devrildi. Avrupa Birliği açısından, 1975'ten sonra Güney Avrupa'nın entegrasyonu gündeme geldi. Artık, genişleme açısından sadece Türkiye'ye bakan ve başka bir alanı görmeyen 1967 Avrupa'sında değiliz. 1970'lerin ikinci yarısındaki Avrupa, İspanya ve Portekiz'i, Yunanistan'ı üyelik gündemine almış, İngiltere'yi üyeliğe kabul etmiş ve Türkiye ise giderek oradaki gelişmelerden tamamen ters bir yönde gelişen bir ülkeydi. 1980 darbesi, bu ters yöndeki gelişmenin pik noktasıdır ve 1980-87 arasında, bildiğiniz gibi, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında, göstermelik ilişkiler dışında, Karma Parlamento heyetleri falan dışında, hemen hemen hiçbir ilişki, bir yakınlaşma olmadı. 1987'de, Turgut Özal'ın girişimiyle, yeniden, bu sefer, üyelik müracaatında bulunduk. Üyelik müracaatında bulunduktan sonra, daha iyi bildiğimiz süreç başladı. Yani 1995'te Gümrük Birliğinin kabul edilmesi, 1997'de Lüksemburg Zirvesinde bizim üyelik müracaatımızın reddedilmesi; fakat özellikle Clinton ve Fransa'nın bastırmasıyla, 1999'da, Helsinki'de aday üyeliğimizin kabul edilmesi.

Fakat burada unutmamamız gereken başka bir gelişme daha var; ki bu, bizi artık bir dönem marjinal bırakan bir durum yarattı: 1990'dan itibaren Avrupa Birliğinin genişlemesinde Doğu Avrupa kapısı açıldı. Berlin Duvarının yıkılmasından sonra beklenmedik bir hızla Doğu Avrupa'nın, Doğu Bloğunun dağılması, Varşova Paktı'nın lağvedilmesi, Sovyetler Birliğinin dağılması ve Almanya'nın beklenmedik hızla birleşmesi; Polonya'nın, Çekoslovakya'nın ve Macaristan'ın, dağılan Sovyetler Birliğinin hegemonyasından çıkmaları, Avrupa Birliğine inanılmaz bir jeostratejik değişim yaşattı. Bu tarihten itibaren Avrupa Birliği, o güne kadar gündeminde olmayan maddeleri, Kopenhag Kriterlerini, Türkiye için değil, Doğu Avrupa ülkelerinin entegrasyonu için gündeme getirdi. Yani planlı ekonomiden ve tek parti yönetiminden piyasa ekonomisine ve çok partili sisteme geçmeleri için beş tane koşul getirdi Kopenhag Kriterleri ve bunlar esas olarak Doğu Avrupa ülkeleri için getirildi. Doğu Avrupa ülkelerinin entegrasyonunu gündeme aldığı andan itibaren, Türkiye genişleme açısından artık gerçekten çok daha geri *-ikincil de değil, üçüncül-* pozisyona düşmeye başladı.

Bizim 1990’larda Kürt sorunu çerçevesinde yaşadığımız iç savaş da, 1970’lerdekine benzer bir uzaklaşma sürecini gündeme getirdi ve birdenbire, Kopenhag Kriterleri, Doğu Avrupa ülkeleri için hemen hemen talep edilmez, belki onlar uyum sağladıkları için gündeme gelmezken -kısmen geldi tabii- esas olarak, neredeyse sadece Türkiye için talep edilir ve uygulanabilir kriterler haline geldi. Kürt sorunu çerçevesinde oluşan olağanüstü hal yasaları, yargısız infazlar, ölen binlerce kişi, bu çerçevede, Türkiye’nin adaylığını artık giderek sorunlu hale getirmeye başladı. Karşılaştırmalı siyaset açısından bakıldığında -beğenelim, beğenmeyelim- bir tarafta normalleşen, piyasa ekonomisi ve çoğulcu demokrasi çerçevesinde iyi kötü normalleşen bir geniş alan var ve diğer tarafta çoğulcu demokrasisi göstermelik olarak çalışan, ama bunun çok ciddi çatışmalar ve ölümlerle yan yana gittiği bir sorunlu ülke var, Türkiye. Aynı zamanda iktisadi krizlerin giderek hızlandığı, devrevi hızlarının arttığı 1990’lar Türkiye’si söz konusu.

1997’de, Lüksemburg Zirvesinde, Türkiye’nin aday üyeliğinin kabul edilip edilmemesi konuşulduğunda, o güne kadar gündemde olmayan; ancak, 1949’da, Türkiye, Avrupa Konseyine üye olmak için müracaat ettiğinde gündeme gelmiş olan, “*Türkiye’nin Avrupa içinde kültürel, coğrafi ve siyasi olarak yeri nedir? Türkiye, Avrupa içinde mi yer alır?*” sorusu birdenbire gündeme geldi.

Tabii bu aynı zamanda Avrupa Birliği’nin sıklet merkezinin artık değişmesi, Avrupa Birliği’nin, genişleme sorununu çok daha farklı boyutlarda ele alması ve büyük ölçüde de Türkiye’nin üyeliğine eskisinden çok daha az önem vermesi nedeniyleydi.

Buna karşılık, Türkiye’de, 1990’ların ikinci yarısından itibaren, hızla, geçmişte olmayan, yani 1970’lerde veya 1960’larda pek olmayan çok ciddi bir konsensüs oluşmaya başladı. Şöyle bir algı: “*Biz bu işi kendimiz halledemeyeceğiz. Bu iç savaş durumundan, bu Kürtlerle ilgili sorunlardan, laiklik-anti laiklik çatışmasından, bütün bunlardan kendi dinamiğimizle kurtulamayacağız, bu işi çözemeyeceğiz. Bize bir kaldıraç lazım, bir dış destek lazım, elimizi tutan birisi lazım. Hatta bizi bu konuda kırbaçlayan birisi lazım -bazı çevrelerin Avrupa Birliğini bu şekilde algıladığını biliyorum- ve ancak Avrupa Birliği bizi demokrasi rayına oturtur*” inancı geniş bir çevre tarafından, özellikle liberal çevrelerde yaygın bir kanaat haline geldi. 1997-99 Aralığında, Türkiye’de, MHP dahil, tüm partilerin Avrupa Birliği adaylığı konusunda oluşturduğu konsensüsü biraz bu çerçevede değer-

lendirmek gerekir. 99 sonrasında, aday konumunu artık pekiştiren bir Türkiye var. Bildiğiniz gibi, 2002’de, aday üyeliğimiz yönünde küçük bir ilerleme kaydedildi, 2004’te de bu artık tescil edildi. Ama sancılı biçimde tescil edildi; yani öyle doğal biçimde, “*Buyurun, hoş geldiniz*” denilen bir ortam olmadı Avrupa Birliği üyeliğine adaylığımızın kabulü. Sonuçta, Türkiye’nin Avrupa Birliği aday üyeliğinin kabul edilmesi, forsepsle doğum gibi bir şey oldu.

Tabii, bunun sancılı olmasının, o dönemki kimliğimizi, benliğimizi belki sorgulamadık; ama yine de bir yerlerde bir kırıcı tarafı vardı elbette. Bir Yunanistan’ın, bir Bulgaristan’ın, bir Romanya’nın doğal olarak ait olduğu bir aileye, Türkiye’nin, doğal olarak değil, siyasi olarak veyahut jeostratejik nedenlerle dahil olması gibi bir durum ortaya çıktı. Gerçi Romanya ve Bulgaristan da adaylıkları sırasında Karadeniz’e olan açılımlarını ve bu bağlamda jeostratejik önemlerini ısrarla dile getirmek ihtiyacı duydular.

Biliyorsunuz, 2000’lerde, Türkiye’nin Avrupa Birliğine yaklaşması başladı. 1999’da, Ecevit Koalisyon Hükümetinin başlattığı ulusal program, ilk reform hareketleri... AKP, Türkiye’nin orta sınıflarını daha fazla harekete geçireceğini bildiği için, Avrupa Birliği projesini, sadece laiklik konusunda yumuşama elde etmek için değil; ama orta sınıf beklentilerini iyi yakaladığı için, CHP’den daha güçlü bir Avrupa Birliği taraftarı olarak çok ciddi oy topladı 2002’de ve bunun taşıyıcısı da oldu. Hatta hatırlarsanız, AKP iktidarının ilk döneminde, uyum yasaları, paketleri CHP’nin de oylarıyla kabul edilmeye başlandı. Fakat bu dönemde, bu sefer, Avrupa Birliğinde ciddi bir tıkanma yaşanmaya başladı. Yani Türkiye, 2002’den itibaren hamlesini yapmaya başladığı zaman, belki artık Avrupa Birliği açısından biraz gecikmişti. Avrupa Birliğinin, 2002’den itibaren, özellikle 2004’teki o büyük genişlemesiyle, 10 yeni üyeyle olan genişlemesiyle, Avrupa kamuoyları, Avrupa Birliğinden şüphe etmeye başlamışlardı. Bu genişlemenin kendileri açısından yararlı olmayacağı fikrine sahip olmaya başlamışlardı. Bu genişlemenin Avrupa’nın güçlenmesi değil, zayıflamasına yol açacağı endişesini taşımaya başlamışlardı. Tabii, Avrupa’nın büyük, eski kurucu ülkelerinde, kısmen Almanya’da, ama özellikle Fransa’da, İtalya’da, Danimarka’da, Hollanda’da bir Avrupa şüpheciliği baş gösterdi ve bu Avrupa şüpheciliği, Türkiye’yi olmasın gereken Avrupa’nın uç örneği olarak ele almaya başladı.

Türkiye’nin Avrupa Birliği siyasetinin 2002-2004 Aralığında gerçekten kontrpiyede kaldığını; söyleyebilirim. Şöyle: 1960’lardan

beri, Avrupa Birliğinde, Avrupa'nın ne olduğu, nereye gideceği, temelinin, harcının ne olduğu ilk defa tartışılırken; ele alınan her konuda, coğrafi olarak, kültürel olarak, iktisadi olarak, demografik olarak ve siyasi olarak, bu beş konu başlığı için, Türkiye, en uç örnek durumunda kaldı. En uç örnek!

Coğrafi olarak genişlemenin en uç örneği. Yani genişlemeyi tasarladığınızda, “*Bundan daha ötesi olur mu?*” dediğinizde, Türkiye’den daha ötesi -*İran var, Irak var, Suriye var-* mümkün değil. Hani belki Ermenistan’ı tasarlayanlar olabilir; ama onu Rusya üzerinden de tasarlayabilirsiniz, Gürcistan üzerinden de tasarlayabilirsiniz. Türkiye, genişlemenin coğrafi olarak sınır ülkesi. Demografik olarak, Avrupa Birliğine üye olduğunda, 80-90 milyon kişiyle üye olacak ve Avrupa Birliğinin o değişmeyen eşit temsil yasası çerçevesinde, Avrupa Birliğinin, siyasi anlamda demeyeyim, ama Parlamento temsili anlamında, Almanya kadar, hatta Almanya’nın nüfusu azaldığına göre, Almanya’dan daha fazla nüfusuyla, en büyük grubu olacak. Başka hiçbir ülkenin, böyle, üyeliğe dahil olur olmaz birdenbire bütün dengeleri değiştirmesi söz konusu değil. İktisadi olarak bakıldığında, çok büyük bir potansiyel ülke; ama gelir dağılımı uçurumu açısından bakıldığında, ücret uçurumu açısından bakıldığında, Avrupa orta sınıfını korkutmak için yeterli bir ülke. “*Hem genç bir nüfusu var, hem işsiz, hem ücretler çok düşük; bizi istila edecekler, iktisadi olarak, emek piyasamızı istila edecekler*” örneğini vermek istiyorsanız, herhalde, Romanya’nın veya Macaristan’ın üyeliğinden değil, Türkiye’nin üyeliğinden bahsederseniz daha çarpıcı olur. Bu boyutuyla da uç bir örnek.

Siyasi olarak, Türkiye’nin istikrarsız bir ülke olduğu, kendi içinde çok ciddi demokrasi ihlalleri, sorunları yaşadığı dile getiriliyordu. Diğer taraftan, NATO’ya üyeliği ve Amerika Birleşik Devletlerinin çok yakın müttefiki olduğu -*ki, bütün bu söylediğimiz siyasi değerlendirmeler, esas olarak Irak Savaşı öncesi değerlendirmelerdir-* ve Fransız ve Almanların tabiriyle, Türkiye’nin üyeliğinin, Avrupa Birliğini Britanya ve Türkiye kıskacına almak isteyen Amerika’nın bir girişimi olduğu yönünde bir kanı oluştu Avrupa’da. Hatta o tür karikatürler yayınlanmıştı o zaman. Avrupa böyle ortada duruyor, ki coğrafi olarak da bu karikature müsait; batısından Britanya bir kıskaç, doğusundan Türkiye bir kıskaç ve arkadan da kıskacın kulaklarını Amerika Birleşik Devletleri tutuyor. Böyle bir endişe var.

Tabii, bütün bunlar, tartışmada, Türkiye'nin hep uç örnek olarak gündeme gelmesine ve dikkatlerin Türkiye üzerine yönelmesine, Avrupa Birliğiyle ilgili bütün tartışmaların Türkiye örneği üzerinden yapılmasına yol açtı. Bu, bir tarafıyla, sosyolojik olarak ilginç bir örnek olarak değerlendirilebilir; ama bütün bu konulardaki endişelerin de Türkiye üzerinden ifade edilmesine yol açtı ve bu çerçevede, o dönemde, Avrupa kamuoylarında, Türkiye'nin üyeliği konusundaki olumsuz görüşler hızla artmaya başladı. Haliyle kültürel olarak da uç bir örnek olarak gösterildi.

Biliyorsunuz, Avrupa'nın içinde ciddi bir ikilik var. Avrupa'nın temelleri kültürel midir, siyasal mıdır? Eğer kültürel ise, bu kültürel temellerin koordinatlarını Hıristiyanlık belirler; Katolikliğiyle, Protestanlığıyla, Ortodoksluğuyla Hıristiyanlık belirler. Siyasal ise bunun koordinatlarını Kopenhag Kriterleri, demokrasi belirler. Hıristiyan demokratlar, özellikle kiliselerin de devreye girmesiyle, giderek daha fazla, Avrupa'nın kültürel koordinatlarının özünde Hıristiyanlık olması gerektiğini iddia etmeye başladılar. Avrupa Anayasası tartışmalarında, "*Bunun dibacesine bu girsin mi, girmesin mi?*" diye epey ciddi bir tartışma oldu ve son aşamada girmesi reddedildi.

Diğer taraftan, Avrupa'nın bir siyasi aidiyet üzerine teşekkül ettiğini savunanlar da, Türkiye'nin bu çerçevede, bu kriterlere uyarsa, üyeliğinin doğal olmasını savundular. Ama tabii artık bu çerçevede, Türkiye'nin kültürel mesafesi, Avrupa kamuoyunun büyük bir bölümü nezdinde kaçınılmaz olarak tescil edilmiş oldu.

Sonuç olarak, 2004'ten itibaren de Türkiye, tam üyelik müzakerelerine başladığı dönemde; yani bütün bu anlattığım 65 yıllık süreç içinde üyeliğe en yakın olduğu anda, birinci müzakere başlığının açılmasının yaşandığı bir anda, artık Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda en olumsuz kamuoyu değerlendirmelerinin ortaya çıktığı dönem başladı. Türkiye'de, Avrupa Birliği üyeliği konusunda çok büyük bir güven kaybı, beklenti kaybı yaşanıyor. Avrupa Birliğinde de benzer biçimde, kamuoyunun, bazı yerlerde yüzde 65, bazı yerlerde yüzde 70, bazı yerlerde yüzde 50 oranında Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olmasına karşı çıktığını biliyoruz. Kamuoyu yoklamalarında sorulan sorular bazı yanıtları otomatik olarak belirler, bütün bunlar doğru; ama hissettiğimiz bir şey var: Avrupa Birliği içinde geniş, yaygın bir Türkiye üyeliği beklentisi yok. Kamuoyundan bahsediyorum, siyasi değerlendirmelerin ötesinde konuşuyorum. Türkiye'de de yok. Yani çok yaklaştığımız, en

yakın olmaya başladığımız anda, bu sefer, beklentilerimiz itibarıyla, tahayyül dünyamız itibarıyla uzaklaşmaya başladık veyahut dondurmaya başladık ilişkilerimizi. Bunda elbette başka bir etmen de rol oynuyor. Yakınlaştıkça reform yapması gereken sektör sayısı artıyor. Reformlar her zaman popüler olmuyorlar. Bazı kazanılmış konuları, korumalı alanları rahatsız edebiliyorlar. Alışkanlıkları bozabiliyorlar. İnsanların canları yanabiliyor ve bütün bunlar uzaklaşma etmeni olarak çalışabiliyor. Yakınlaşırken uzaklaşmaya başlamanın bir nedeni de bu.

Bugüne kadar, Türkiye’de, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliğine karşı olanlar; milliyetçi nedenlerle, ulusal egemenlikçi nedenlerle veyahut esas olarak dini nedenlerle karşı oluyorlardı; bir de, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine taraftar olanlar vardı. Artık bugün Türkiye’de bir üçüncü kategori daha var. Bu kategori, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine taraftar olmakla beraber, bunun Avrupa tarafından istenmediğini veya Türkiye’nin Avrupa tarafından kabul edilmeyeceğini inancına haiz olan Türkiyeli avrupaşüpheçileri. Yani bu sefer, Avrupa’nın Türkiye’yi kabul etme kapasitesinin olmadığına inanan; Türkiye’nin üyeliğinin yararlı bir şey olduğunu kabul eden ama Türkiye’nin Avrupa Birliği tarafından kabul edilmeyeceğini, Avrupa’nın böyle bir kabul etme kapasitesinin olmadığını iddia eden ve bunu sadece taktik nedenlerle değil, inanarak iddia eden Türkiyeli avrupaşüpheçileri. Nasıl ki Avrupa’da, Türkoseptik dediğimiz, Türkiye’nin üyeliği konusunda şüpheci olanlar varsa, Türkiye’de de, Avrupa’nın Türkiye’yi kabul etme kapasitesi açısından şüpheci olan ciddi bir kesim var.

Dolayısıyla, ciddi bir paradoks yaşıyoruz. Türkiye, Avrupa Birliği’ne yaklaştıkça, yaklaşma ortamı doğduğunda, çeşitli iç ve dış nedenlerle, darbeler nedeniyle, en önemli fırsat pencerelerini kapatabiliyor. Diğer taraftan, Türkiye, Avrupa Birliğinin, kendisi açısından, üyeliği açısından en uygun olduğu dönemde; Avrupa Birliğinin, genişlemeyi çok dar bir perspektifte, çok dar bir pencereden değerlendirdiği dönemde, iç faktörler nedeniyle ilişkilerini askıya almak durumunda bile kalabiliyor.

Avantajlı olduğu dönemleri, örneğin, 1974’ü düşünelim. Kıbrıs Harekâtında Türkiye, Yunanistan’a da demokrasiyi getirmiş bir ülke olarak, bir siyaset gütmek yerine, fiili taksim politikasını gündeme getirmeye başladı. Fiili taksim politikası; yani o birinci hattan ikinci hatta geçmek ve sonuç olarak fiili taksim politikası gündeme geldi ve

bugün hâlâ o fiili taksim politikası esastır, devlet politikası olarak uygulanmaya devam etmektedir.

Meselâ, Kıbrıs konusunda kendisini bütünüyle bağlayacak bir politikayı esas aldı. Kıbrıs'ta meşru Makarios iktidarını faşist Samson Cuntasına karşı yeniden başa getiren ve aynı zamanda 1960 Anayasasını oluşturan güç ve Yunanistan'a da bu çerçevede demokrasiyi getiren güç olarak, Avrupa Birliğine bakmak yerine; birkaç ay zarfında, Avrupa kamuoyu nezdinde, Kıbrıs'ta işgalci güç konumuna düşen bir ülke oldu. Bu, çok ciddi düşünmemiz gereken bir şey. Yani *“En önemli yakınlaşma fırsatları doğduğunda, içimizdeki, bu yöndeki fırsatları kullanma konusunda elimizi tutan, o adımı atmamızı engelleyen bu yapısal faktör nedir?”* sorusunu cidden sormamız lazım.

Avrupa Birliği açısından bakarsak; artık bugün, Avrupa Birliğinin Türkiye'ye bakışının, 1960'lardaki ilgisiz sıcaklık diyebileceğimiz, tarafsız sıcaklık diyebileceğimiz bakıştan çok daha çelişkili, parçalı olduğunu; Türkiye'nin, Avrupa'nın kimlik tartışmalarının ana teması, ana konusu olan bir uç örnek ülke konumunda değerlendirildiğini söylemek gerekir. Bana öyle geliyor ki, önümüzdeki dönemde, Avrupa Birliği, Türkiye'nin tam üyelik tartışmalarını sürüncemede bırakarak, bir ayrıcalıklı ortaklık önerisini getirecek. Hatta bu önerinin içini doldurarak getirecek ve Türkiye de bunu kötünün iyisi mantığı içinde kabul edecek; hatta bazıları açısından, ulusal egemenliğimizi koruma adı altında tercih edilecek bir ayrıcalıklı ortaklık projesi birkaç sene sonra gündemimize girecek.

Bu, şu demektir: Türkiye ile Avrupa Birliği arasında, kendi çizdiğimiz imajın esiri olacağız demektir. Bununla bitirmek istiyorum, bu imajı sorgulayarak bitireceğim.

Biz, Türkiye'nin kültürel özgünlüğünü vurgulayan siyasetçiler nedeniyle, Türkiye'yi Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak tanımlamaya çalıştık. Türkiye, ne Avrupalıydı, ne Doğulu; bir köprüydü. Köprü imajı böyle bir şey. İki dünya arasında bir köprü. Fakat köprü olduğunuz zaman, ne bir ayağın bulunduğu yere, ne öbür ayağın bulunduğu yere ait olursunuz. Bir ara konumdasınızdır ve bu ara konum da kalıcı bir konumdur. Çünkü köprü, yıkılmak üzere yapılmaz; köprü, kalmak üzere yapılır. Dolayısıyla da, siz, bu köprü metaforuyla, benzetmesiyle, bu ara konumun kalıcılığının; yani ne tam içinde, ne tam dışında konumun kalıcılığının Avrupa tarafından tescil edilmesini ima ediyorsunuz demektir. Belki de bir gün Avrupalıların aklına gelirse, ayrıcalıklı ortaklık önerisini bu benzetme üzerinden orta-

ya koyup, “İşte buyurun, köprü fonksiyonunun gerçekleşme modelidir” diyerek bize sunabilirler.

Doğrusu, ben, önümüzdeki dönemde Avrupa Birliğiyle daha fazla bir yakınlaşma beklemiyorum. Bilakis, bunun biraz daha soğuyarak, zaman içinde toplumsal seviyede bıkkınlığa yol açarak, iki tarafın da bunu sürüncemede bırakmasının büyük bir ihtimal olduğunu düşünüyorum. Avrupa Birliğinin bu kaldıraç fonksiyonunu, demokrasi anlamında kaldıraç fonksiyonunu yerine getirmemeye başlamasıyla beraber, bunun anlamı, Türkiye’de, Avrupa fikriyatının, kaldıraç fonksiyonundan, yani o demokratikleşme açısından itici fonksiyondan çok daha güçlü bir biçimde bir tepki ifadesine dönüşmesidir. Benim en büyük korkum, önümüzdeki dönemde, bu Avrupa Birliği macerasını dile getiren *-özellikle bazı liberal çevrelerin bağnaz Avrupa Birliği söyleminin de bundan sorumlu olduğu kanısındayım-* çevrelerin ve Avrupa Birliğindeki gidişatın etkisiyle, Türkiye’de, Avrupa konusunda öfkeli, benliği kırılmış, kendini bu çerçevede küçük düşürülmüş, aşağılanmış hisseden ciddi bir orta sınıf tepkisinin oluşmasıdır.

Bildiğiniz gibi, kendini küçük hissetmek, kendini aşağılanmış hissetmek, kendini dışlanmış hissetmek durumunda insanlar iki türlü tepki verirler. Birinci tür tepki, kendisini aşağılayanı reddetmek, dışlamak, ona saldırmaktır. Bu, faşizan bir tepkidir. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı sonrası Almanya’daki faşizmin yükselmesindeki etmenlerden biri budur; Versailles Antlaşması sonrasında Alman toplumunun kendilerini aşağılamış olarak hissetmesi duygusu. Bu duygu, bu tepki, Türkiye’deki olası bir milliyetçi, ırkçı, faşizan yükselişin gübresi olabilir.

İkincisi ise, bunu bir tür öç alma eylemi şeklinde değerlendirerek; yani Japonların, Amerikalılardan İkinci Dünya Savaşının öcünü almak fikriyatı çerçevesinde, *“Biz, onları geçeceğiz; biz, onlara kendimizi empoze edeceğiz”* deyip, toplum olarak o duyguyla mobilize olmaları gibi, bu fikriyat etrafında oluşmuş bir topyekûn mobilizasyondur. Yani *“Avrupa’dakiler bizi istemiyorlarsa, kendimizi, onlara, onların alanında, onlardan daha güçlü biçimde empoze edeceğiz”* mobilizasyonu. İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya tepkisi. Bu, iyi bir tepki midir, bilmiyorum. Sonuçta, bu tür topyekûn mobilizasyonlar da faşizandırlar. Birinci tepkiyi mobilize edecek güçleri görüyoruz, şu anda bütünüyle hareket halindedir. Ama bu ikinci tepkiyi mobilize edecek güç şu anda Türkiye’de yok. Fakat önümüzdeki

dönemde, özellikle merkez sağda, AKP, laiklik ve anti laiklik konusunda biraz daha rahatlamasıyla birlikte, bu ikinci tepkinin taşıyıcısı, bir tür iktisadı milliyetçiliğin odağı olabilir. Bu da, sol olarak, bizi çok ciddi düşündüren bir gelişme olacaktır. Çünkü Türkiye'deki toplumsal dinamığın, toplumsal hareketliliğin ana nüvesini, geçmişte olduğu gibi, yine sağ hareketler toparlayacaklardır anlamına gelir bu. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

KATILIMCI SORULARI

Soru: *Avrupa Birliği bizi köprü olarak düşünüyor...*

Ahmet İnsel: Avrupa Birliği bizi öyle düşünmüyor, biz kendimizi öyle öneriyoruz.

Soru: *Tamam, köprü olduğumuzu ve bunun önemli bir şey olduğunu söylüyor. Peki, biz, bu köprüünün altındaki nehri doldurursak, köprü köprü olmaktan çıkar, Avrupa'nın bir parçası olur.*

Ahmet İnsel: Evet. Bu, köprüyü yıkmak demek; benim de dediğim o. Yani bu köprü metaforu kalıcı bir metafor...

Soru: *Köprüünün altındaki nehri doldurursak, o artık bir köprü olmaktan çıkar.*

Ahmet İnsel: Tabii, dediğiniz doğru. Bu, köprü metaforu, kalıcı bir metafor. Yani “Biz, köprü olarak kalacağız” statüsünde sunulduğu zaman, biz ne tam içinde, ne tam dışındayız anlamına gelir. Ama dediğim gibi, bu sadece bir geçiş dönemidir. Biz, melezeleşmeyi, yani kültürel melezeleşmeyi, Avrupa'nın kültürel melezeleşmesini savunuyoruz. Türkiye'nin girmesi, Avrupa'nın kültürel melezeleşmesidir.

Soru: *Bir de Avrupa'nın kültürünü pozitif olarak da etkiyebiliriz. Çünkü biz, bir medeniyetler beşiğinin üzerinde yaşıyoruz, onların mirasçısıyız. Bu anlamda, Avrupa kültürünü de ileri götürebiliriz.*

Ahmet İnsel: Evet. Fakat bunun bir koşulu var: Kendi kültürümüzün de melezeleşmesini kabul etmemiz lazım.

Soru: *Zaten kültürlerin birbirinden etkilenmemesi mümkün değil. Hayatın gerçeği bu.*

Ahmet İnsel: Ben de onu söylüyorum. Biz, sadece Avrupa'yı dönüştürmek değil; eğer melezleşmekten bahsediyorsak, kendimizi de dönüştürmeyi hedeflemek durumundayız.

Soru: *Zaten burada birinci hedef, kendimizi dönüştürmek.*

Ahmet İnsel: Evet. Ama bunu ifade etmek daha önemli. Yani biz, bir saf Türk veya saf Anadolu kültürünü esas almayı hedefleyerek bunu başaramayız. Yani “Biz, bu toprakların kültürünü bu halde saklayacağız ve Avrupa Birliğine bunu zenginlik unsuru olarak sokacağız” dediğimiz zaman, bu kültürel melezleşme esprisiyle çelişir duruma düşeriz.

Soru: *İnsanlığı basit bir beyne, basit bir ırka sıkıştırmak insani bir düşünce şekli değil, pozitif bir düşünce şekli değil. Yani bunu sorgulamak bile bence doğru değil.*

Ahmet İnsel: Evet; ama Türkiye’de pek böyle anlaşılmıyor. Yani “Biz, kültürel olarak Avrupa’yı zenginleştireceğiz; ama biz olduğumuz gibi kalacağız” deniliyor.

Soru: *Ahmet bey, öncelikle size çok teşekkür ederim; güzel bilgiler verdiniz, çok faydalandık. Bizim oturduğumuz semtte yan yana iki tane apartman var, arkamızda da bir gecekondudan sonra da boş bir arazi var, o arazide de birtakım insanlar çiftçilikle falan uğraşılıyor, zaman zaman da görüyorum, çadırda falan yaşıyorlar.*

Bu apartmanlardan bir tanesi Avrupa Birliği gibi gözüküyor. İkincisi, Doğu Bloğundan dağılmasından sonra aldıkları komşular. Arkalarında da bir gecekondudan sonra da boş bir arazi var. İçinde çok sayıda insan yaşıyor, onların bakkalından istifade ediyorlar, aynı semtte oturuyorlar, aynı otobüsü kullanıyorlar, aynı elektriği kullanıyorlar, çeşitli şeylerde irtibatları sürüyor. Sanki biz de, Avrupa Birliğiyle olan ilişkimiz açısından o gecekondudan gibiyiz. Uzun bir süreçte, birkaç bin senelik bir süreçte, bir şekilde gelip yanlarına oturmuşuz ve ilişkilerimiz de çok yönlü sürüyor. Şimdi, o gecekondudaki insanlardan bir kısmı apart-

mana geçmek istiyorlar. Bir kısmı, dediğiniz gibi, o binayı yıkmak istiyor, bombalamak istiyor. Çeşitli düşüncede insanlar var o gecekondunun içinde.

Bizim apartmanda da bir kapıcı dairesi, bir de depo var, depoların bulunduğu bir kat var. Sanki Türkiye'nin Avrupa Birliğinde yerleşeceği yer o kapıcı dairesi veya depoların bulunduğu yer olacak. Orası düzenlenerek, bizi oraya alacaklar sanki. Yine apartmanın içinde olacak; ama ayrı bir konumu olacak gibi gözüküyor.

Benim sorum şu: Diyelim ki, bu gecekondudaki insanlar oraya girdi. İyi de, bu süreç gelişinceye kadar, 5 yıl, 10 yıl, 15 yıl, o binanın kendisi kalabilecek mi; yani Avrupa Birliği kalabilecek mi?

Teşekkür ederim.

Ahmet İnsel: Tabii, yaptığınız bu benzetmenin bir benzetme olarak kalmasında yarar var. Çünkü bariz ayrımcı bir benzetme olabilir; onun için, o benzetmeyi pek kullanmayacağım.

Sorunuz şu: Biz, Avrupa Birliğine girmek istiyoruz; ama tabii bu 1 senenin, 2 senenin işi değil, 10-15 senenin işi. 15 sene sonra Avrupa Birliği yerinde kalacak mı, böyle bir Avrupa Birliği olacak mı?

Tabii, bunu bilemeyiz. Şu anda, geleceği açısından, 4 sene öncesinden daha karamsar bir Avrupa Birliği var. Geleceği açısından da karamsar. 4 sene önce, geleceği açısından daha iyimser bir Avrupa Birliği vardı. Avrupa Birliğinin merkezkaç kuvvetleri şu anda hızla çalışıyorlar; fakat merkeze toplayan dinamikler bloke olmuş durumda. Avrupa Anayasası taslağı, önerisi yürürlüğe girseydi bu merkeze yönelimler artar mıydı, bilmiyoruz. Ama 2009 civarında, Avrupa Birliğinde, yeniden, bu siyasi yapıya bir yeni şekil vermeyi gündeme getirecek, “*Bu haliyle, 2000'deki Nice Antlaşmasıyla bunu sürdürmek mümkün değildir*” diyecek bir çevre olacak ve bence, büyük ihtimalle, Avrupa Birliğinin, bundan sonra -şu anda 27 üyeli, Hırvatistan üye olursa 28 üyeli olacak, ki Hırvatistan'ın üye olması da çok yüksek bir ihtimal- 28 üye ülkeyle bir tabur gibi ilerlemesi, bir askeri birlik nizamıyla ilerlemesi mümkün olmayacak. Büyük bir ihtimalle, güçlendirilmiş işbirlikleri içinde, bazı ülkelerin başını çektiği, daha spesifik konularda derinleşmeyi sağlayan, çok parçalı bölüklü bir Avrupa Birliği ortaya çıkacak.

Aslında bugün dahi Avrupa Birliğinde birçok alanda tam birlik teşekkül etmiş durumda değil. Biliyorsunuz, euro bölgeleri, Avrupa Birliğinin dar bir alanını kapsıyor. İngiltere ve Danimarka, ortak para

birimine girmemek konusunda kalıcı istisna elde ettiler. Yeni üye olan ülkeler de ayak sürümeye başladılar. Schengen Antlaşması bütün Avrupa Birliğini kapsamıyor, yine İngiltere bunun dışında kalıyor. Diğer taraftan, Europol dediğimiz, Avrupa Polis İşbirliği bütün Avrupa ülkelerini kapsamıyor. Avrupa'nın içinde askeri olmayan, ordusu olmayan ülkeler var. Bir de dünyadaki, resmen bilinen 5 nükleer güçten ikisi, Britanya ile Fransa, Avrupa Birliği içinde. Ama diğer taraftan da ordusu olmayan ülkeler var. Dolayısıyla, Avrupa Birliğinin birçok alanda tam bir birlik oluşturmadığı da bir gerçek. Parlamento çalışıyor falan; ama Parlatentonun çok büyük bir işlevi yok. Avrupa Birliğinde bir tek, avro bölgesi içinde, Avrupa Merkez Bankası ciddi bir entegrasyon sağladı; ama Avrupa Birliğinin bir kısmı içinde. Önümüzdeki dönemde bunun diğer konularda da artarak gelişmesi söz konusu olabilir.

Dolayısıyla, ben, Avrupa Birliğinin çökmesinden ziyade, Avrupa Birliğinin giderek çok parçalı, birçok konuda farklı coğrafyalara tekabül eden çok katmanlı bir yapıya tekabül edeceğini düşünüyorum. Yani bu çerçevede, Avrupa Birliğinin bizim öngörebildiğimiz ufukta, bir Amerika Birleşik Devletleri gibi, bir Avrupa Birleşik Devletleri yapısına kavuşmayacağını tahmin edebiliyorum. Dolayısıyla, çökmekten ziyade, böyle bir durum öngörüyoruz.

Geri adım atılabilir mi; yani Avrupa Birliği dağılılır mı? Pek zannetmiyorum. Yeni bir dünya savaşı falan çıkarsa, o ayrı tabii, ondan sonra her şey değişir. Ama bu dinamikler içinde Avrupa Birliği dağılımaz. Ancak, Avrupa Birliği içinde, zannediyorum, önümüzdeki dönemde, güçlendirilmiş işbirlikleri çerçevesinde daha dar işbirlikleri olacak. Askeri planda olacak, başka alanlarda olacak. Mesela, belki bazı ülkeler, tasarladıkları gibi, ortak vergi politikası uygulamaya başlayacaklar. Bazı ülkeler belki idarelerini birleştirecekler; Fransa ile Almanya arasında bir ara söz konusu olan, iki ülkenin devlet yönetiminin, idaresinin birleştirilmesi söz konusu olabilir. Ama burada ciddi bir sorun var, şunu kabul edelim: Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletlerinden farklı olarak, kendi içinde çok kültürlü. Hıristiyanlık tek kültür gibi gözüküyor; ama çok kültürlü aynı zamanda. Yani *"Bir Finlandiyalı ile Portekizli için ortak dediğimiz noktalar neler olabilir?"* diye düşündüğümüzde, çok az şey buluyorsunuz. Ne dil var, ne din olarak ortak. Biri sıkı Katolik, diğeri ileri derecede Protestan, artık dinin iyice sekülerleştiği bir Protestanlık. Tip olarak benzemezler, dil olarak benzemezler, kültür olarak benzemezler; ama Avrupa

Birliğinin üyesiler. Amerika Birleşik Devletleri içinde bu kadar büyük kültür ayrımları belki 19. yüzyılda vardı, ama artık yok.

Dil birliğinin olmaması da Avrupa Birliği açısından ciddi bir handikap tabii. Çünkü ne de olsa insanlar, kendi aidiyet alanlarında bir iletişim ortaklığı ihtiyacı hissediyorlar. İmparatorluklara özgü bir şeydir çok dillilik. Fakat Avrupa Birliği, kendini bir imparatorluk olarak da tanımlamıyor; bir ulus-devletler toplamı olarak tanımlıyor ve ulus-devletler toplamından ortaya çıkan da bir siyasi irade.

Aslında Türkiye'nin üye olma ümidinin devam etmesini sağlayan şey de esas olarak bu. Eğer Avrupa Birliği kültürel olarak homojen bir alan olsaydı, o zaman Türkiye'nin üyeliği hiçbir şekilde söz konusu olamazdı. Yani Avrupa Birliği doğası itibarıyla çok kültürlü olduğu için Türkiye'nin üyeliğini tartışır hale geliyoruz. Yoksa, Avrupa Birliği, 250-300 milyon Avrupaca konuşan *-artık neyse o lisan; İngilizce veya Fransızca-* nüfusa sahip bir ülke olsa ve bunlar çok daha bütüncül, yoğun bir kültürel, dini birlik içinde olsalar; o söylediğim Finlandiya-Portekiz uzaklığı olmasa, oraya girmeyi tahayyül bile edemedik. Ne biz tahayyül edebilirdik bunu, ne onlar tahayyül edebilirdi. Belki Avrupa'nın zayıf olması, paradoksal olarak, genişlemesini mümkün kılıyordu.

Soru: *Peki, bu entegrasyon sürecinde ordu nasıl algılanıyor? Ordu, Avrupa Birliğini nasıl algılıyor; Avrupa Birliği, orduyu nasıl algılıyor? Mesela, 28 Şubat süreci bunu nasıl etkiledi? Bunu merak ediyorum.*

Ahmet İnsel: Avrupa Birliği karar alıcılarıyla tartıştığımız zaman gözlemediğimiz üzere, şöyle bir paradoks var Avrupa Birliğinde; ki, Fransa'da televizyon tartışmalarında da bu paradoksu belirtmek ihtiyacı duydum: Avrupa Birliği, bir taraftan Türkiye'nin demokratikleşmesinin olmazsa olmaz bir koşul olduğunu belirtiyor. Avrupa Birliği, özne değil tabii ki; Avrupa Birliğinde kanaat önderleri var ve onlar, Türkiye'nin demokratikleşmesinin olmazsa olmaz bir koşul olduğunu belirtiyorlar, ifade ediyorlar ve bu demokratikleşme çerçevesinde de, ordunun siyasetteki başat rolünün ortadan kalkmasının, ordunun siyaset dışı kalmasının olmazsa olmaz bir gereklilik olduğunu vurguluyorlar. Ama bunu vurguladıktan hemen sonra, çok açık biçimde olmakla beraber, hemen telaş içinde gelip, size, *"Yahu, ordu geri çekilirse radikal İslam'a karşı kim direnecek?"* sorusunu soruyorlar.

Tabii bu çok ciddi bir çelişki. Türkiye'deki demokrat, laik çevrelerin de yaşadığı çok ciddi bir çelişkidir, aynı zamanda bir korku bu. Yani bu, Avrupa Birliği açısından olduğu kadar, Türkiye'de de var olan, en azından ciddi bir kesimde var olan bir korku. *“Türkiye toplumu, hâlâ olgun değildir. Türkiye toplumu, daha çocuktur, ergendir”* gibi bir anlayış hakim. Amiyane tabirle, gerçi siyasi olarak pek doğru olmayan bir benzetme; ama yapmadan duramayacağım: *“Kızın başını boş bırakırsanız, ya davulcuya, ya zurnacıya kaçar.”* Bu çerçevede, başı-boş bırakılmış bir toplum, ya davulcuya, ya zurnacıya kaçma eğilimi olan bir toplum olarak görülebiliyor. Tabii, bunu, kendi korkularımızı da büyüterek oraya taşıdığımızda, bu oradan yankı yaparak bize geri geliyor aynı zamanda; kendi korkularımızı onlar söyledikleri zaman daha çok korkmaya başlıyoruz, *“Demek ki doğruymuş”* diyoruz. Böyle içinden çıkılmaz bir süreç içindeyiz.

Dolayısıyla, ordu konusu, bu bakımdan, Türkiye'yle ilgili bütün o beklentileri, çelişkileri ifade eden bir olgu. Yani bugün, AKP Hükümeti, *“Genelkurmay Başkanlığını Milli Savunma Bakanlığına bağladım”* dese *-yetkisi var, Meclisten geçirir bunu, o konuda hiçbir sorunu yok-* ve Türkiye'de ordunun çeşitli siyasi müdahale kanallarında etkisini zayıflatacak, simgesel olarak bazı girişimlerde bulunsa *-örneğin, bugün, Milli Savunma Bakanı, Kıbrıs Türk Barış Kuvvetleri Komutanını, oradaki KKTC Başbakanına karşı bir müstemleke valisi gibi davranmaktan dolayı hakkında soruşturma açsa. Bunlar simgesel şeylerdir-* Türkiye'deki orducu, laik çevre tarafından buna çok ciddi bir tepki olacaktır. Tabii, bir hayalden bahsediyorum şimdi; ama bunlar Avrupa Birliğinde de endişe yaratır. Yani öyle hemen herkesin sizi alkışlayacağını zannetmeyin. *“AKP'liler ne yapıyorlar; Genelkurmay Başkanlığını Milli Savunma Bakanlığına bağlıyorlar. Bundan sonra Yüksek Askeri Şûra kararlarını da kendileri belirleyecekler. Demek ki ordunun içindeki Fethullahçılar yeterli güce eriştiler ve bunlar artık laik, Atatürkçü subaylar yerine Fethullahçı subayları da getirme gücünü kendilerinde hissettiler. Dolayısıyla, tamam, İslamcılar Türkiye Ordusunu da rehin alıyorlar”* diye çarşaf çarşaf yazı okursunuz Avrupa gazetelerinde.

Soru: *Ben, toplantıya kısa bir ara vermek zorunda kaldım, o yüzden, benim soracağım sorunun paraleli bir soru sorulmuş olabilir. Öyleyse, şimdiden özür diliyorum.*

Birincisi, 60'lardaki Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinden bahsederken, o zamanın Avrupa solunun tepkisinden ve farklı düşüncesinden bahsettiniz. Yani, o zaman, Avrupa Konseyine girerken de, "Türkiye, Avrupa'nın bir üyesi midir? Coğrafi farklılık vardır" denildiğinde, Avrupa solunun farklı düşündüğünden bahsettiniz. Ama "Günümüzde, kısa ve orta vadede Türkiye-AB ilişkileri ne olacak?" derken, daha çok bugünkü güç ilişkilerinden ve siyasi alandaki güç ilişkilerinden yola çıkarak değerlendirme yaptınız. Bu, sizin, önümüzdeki, diyelim ki 10 yıllık dönemde, Avrupa'da güç ilişkilerinde bir değişiklik öngörmediğiniz anlamına mı geliyor; yoksa sadece üzerinde mi durmadınız?

İkincisi de, Türkiye-Avrupa Birliği uyumundan söz ederken, aradaki uyum konusunda birazcık basitleştirmeye ya da ekonomik indirgemeciliğe biraz izin verebilir miyiz? Biraz önce beş başlık saymıştınız ve "Bu konu başlıklarında uç örnek verilirken hep Türkiye örnek veriliyor" demiştiniz. Ama siz de bahsettiniz, Türkiye'yi değil de, bir Norveçli ile Sicilyalı ya da bir İngiliz ile Bulgaristan vatan-daşını düşündüğümüz zaman o uçluk epey ortadan kalkıyor. O anlamda, "Türkiye'nin, diyelim ki 10 yıl sonraki ekonomik performansı esas belirleyici ya da ağırlıklı belirleyici olabilir" deme iznini kendimizde görebilir miyiz?

Ahmet İnsel: Yok. Birincisi, Avrupa'da, Türkiye'nin üyeliği konusunda oluşmuş bir ikilik var; ama aslında bu ikilik iki alt parçaya da bölünerek kendini ifade ediyor. Yeşiller dahil, Avrupa solu, Türkiye'nin üyeliğine daha açık. Avrupa solunun içinde, Türkiye'nin üyeliğini radikal biçimde reddeden; ama bunu, Türkiye olduğu için değil, genişlemeyi reddettiği için yapan bir kesim var. Yani "Bu genişleme yanlıştır, bu genişlemeye artık son vermek gerekir" demek durumunda oldukları için Türkiye'nin üyeliğini reddediyorlar. Mesela, Almanya'da, Oscar Lafontaine, radikal biçimde, Türkiye'nin üyeliğinin ve diğer bütün genişlemelerin karşısında. Ama genel olarak, Avrupa'da sol, komünist partilerin çoğunluğu, Yeşiller ve sosyalist partilerin büyük çoğunluğu -Almanya'da SDP, Fransız Sosyalist Partisi vesaire- Türkiye'nin üyeliğini ilkesel olarak reddetmiyorlar, "Kosulları yerine getirmelidir" diyorlar. Bir de Avrupa'da, Hıristiyan demokrat ve aşırı sağ, Türkiye'nin üyeliğine karşı. Liberal sağın bir kısmı Türkiye'nin üyeliğini desteklerken, Hıristiyan demokrat çevrede, kültürel farklılık üzerinden Türkiye'ye çok ciddi bir tepki var.

Aşırı sağa baktığımızda da, zaten onlar Avrupa'nın içindeki her türlü "kara kafalı"ya karşı oldukları için, eh, Türkler de "kara kafalı", dolayısıyla onlar otomatik olarak karşılar.

Tabii, önümüzdeki dönemde güç dengelerinde oynamalar olabilir; ama şu andaki gidişat, bir olağanüstü durum olmazsa, daha epey bir süre devam edeceğe benziyor. 1990'lardaki sosyalist dalganın geri çekildiği bir Avrupa'da yaşıyoruz. Almanya'da SPD eskisi kadar güçlü değil. Fransa'da sosyalistlerin Cumhurbaşkanı adayı o kadar güçlü değil, seçilme şansı görece olarak az. Diğer taraftan, İsveç'te, Hollanda'da, Danimarka'da ciddi biçimde bir aşırı sağ yükselmesi var ve onlar merkez sağ üzerinde ciddi baskı yaratıyorlar. Bunların hepsi Türkiye için durumu zorlaştırıcı etmenler. Burada tek atıfık vakıa, Hıristiyan demokrat olmamakla beraber, sağ çevrede olan İtalya ve İspanya'nın tavrı. İtalya ve İspanya -muhaleteti de büyük ölçüde içinde- Türkiye'nin üyeliğine genellikle sıcak bakıyorlar. Çünkü onların da önünde bir Akdeniz işbirliği alanı söz konusu, başka bir yerden bakıyorlar. Yalnız, o Akdeniz işbirliği alanı, önümüzdeki dönemde Türkiye'yi başka bir üyelik patikasına, daha doğrusu, üyelikten başka bir ilişki patikasına da götürebilir. Yani eğer İsrail-Filistin sorunu hallolursa, Akdeniz çevresinde, Türkiye'ye, "Yahu, siz buranın esas düzenleyicisi olun ve Avrupa ile Akdeniz arasında köprü işlevini görün" diye bir projeyi önümüze getirebilirler.

İkinci sorunuza gelince; elbette ki ekonomik fark azaldıkça, Türkiye'ye karşı olan endişe de azalacaktır. Ama bu ne zaman olabilir? Türkiye'nin 30 sene sonrasını düşünürseniz, Türkiye bu ritimde 30 sene büyür de, Avrupa'yla arasındaki farkı büyük ölçüde kaldırabilirse bu olabilir. Ama 10 sene sonra, 15 sene sonraki Türkiye'nin, aradaki büyüme farkını büyük ölçüde kaldırabileceğini pek zannemiyorum. Çünkü bakmayın, son 3-4 seneden beri çok hızlı büyüyor; ama uzun dönemli eğilimleri itibarıyla baktığımızda, kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsıla olarak baktığımızda, Türkiye, ortalama yüzde 3-4 civarında büyüyen bir ülke. Eh, Avrupa Birliği de yerinde saymıyor tabii. Onlar da yüzde 1-2 büyüyorlar; hatta orada nüfus azalması olduğu için, kişi başına Gayri Safi Milli Hâsıla daha hızlı da artabiliyor. Dolayısıyla, bizim Avrupa Birliğiyle aradaki farkı kapatmamız, üyelik perspektifimizin çok ötesinde bir nokta ve ancak üyelik perspektifi inandırıcı olursa bu hızın kapanması daha çabuk olabilir. Fakat bizim büyük sıkıntımız şu: Avrupa Birliği genişleme tarihinde başka hiç böyle bir aday üye olmadı; aday ülke olmakla

beraber, üyeliği güvencede olmayan tek aday üyeyiz. Dolayısıyla, o aday üyelik sürecinin getirdiği güven perspektifiyle hızlandırıcı faktörün öbür ülkeler kadar işlemediğini görüyoruz. Üyelikle ilgili böyle ciddi bir güven sorunu var. “*Yani biz bunları yaparız, yaparız; ama ya üye olmazsak?!*” gibi bir kaygı var. Bu çerçevede yatırım yapmak, bu çerçevede uzun vadeyi düşünmek falan, başka sorunları gündeme getiriyor. Tabii, bulunduğumuz coğrafya itibarıyla da çok rahat değiliz. Hani İsviçre’de olsak veya Slovenya’da olsak çok önemli değil; ama bulunduğumuz coğrafya itibarıyla da orta vadede hep bir güven kırılması nedenlerinin potansiyel olarak sınırlarımızda olduğu bir ülkedeyiz. Tüm bunlar, bizim iktisadi olarak yaklaşmamızı, diğer ülkelere göre daha zorlaştıran faktörler. Örneğin, İrlanda modelinin bizde uygulanması çok zor.

Soru: *Avrupa’nın geleceğiyle ilgili septik yaklaşımınızı insanlık olgusu açısından değerlendirir misiniz?*

Ahmet İnsel: Bunu biraz açar mısınız?

Soru: *Değerlendirmeler yapılırken, Avrupa’nın belli değerler üzerine oturduğunu söylüyorsunuz. Bizde de farklı değer yargıları var ve Avrupa’nın değer yargılarıyla birlikte olursak belki de birlikte yürürüz anlamında soruyorum.*

Ahmet İnsel: Evet, bir medeniyet projesi, insanlık medeniyeti projesi olarak Avrupa Birliğinin çıkışında, bahsetmeyi unuttuğum şöyle bir amil vardı: “*Kesinlikle bir daha böyle bir savaş yaşamayacağız.*” Avrupa Birliğini var eden en güçlü şey nedir; iki büyük dünya savaşı. Bir de onun ötesinde, Fransız-Alman Savaşı, ondan önceki İngiliz-Fransız Savaşı, Napolyon Savaşları. Onun da öncesine gidersek, 30. Yıl Savaşları falan filan. Yani Avrupa, esas olarak iki yüzyıl boyunca, birbirleriyle çok kanlı savaşlar yaşamış ülkelerin bulunduğu bir alan. “*Biz, bir daha kendi aramızda savaş yaşamayacağız*” diye bir fikirden yola çıkmış bir proje bu. Dolayısıyla, bir barış projesi, çok önemli bir barış projesi. Bu barış projesi, elbette insanlık değerleri açısından hepimizin dahil olması gereken, dahil olduğumuz bir proje. Bu, şu anlama gelir: Bizim, kültürel değerlerimiz itibarıyla, gâza ve fütuhata yüceltmesinden vazgeçmemiz lazım. Yani eğer bu anlamda insanlık değerleri içinde yer alacaksak, Türkiye’de, ordu-millet yüceltmesin-

den kurtulmamız gerektiği anlamına gelir bu. Bir barış projesi olarak gelecekte, biz, elbette barışı sağlayan askeri güç olarak orada yer almayacağız, barışın bir parçası olarak yer almamız gerekecek.

Ben, bunu esas olarak bir barış projesi olarak değerlendiriyorum. Tabii, barış projesinin şöyle bir sıkıntısı var: Barış projesinin etkili olabilmesi için, insanların zihinlerinde savaşın izlerinin kalmış olması gerekir. Bugün, Avrupa’da, barış projesinin, yani Avrupa Birliği fikrinin genç kuşaklarda etkisinin büyük ölçüde azalmasının nedeni, savaşın artık uzak bir hatıra olmasından kaynaklanıyor. Tabii bu çok endişe verici bir şey. Şu demektir: “*Acaba insanlar, savaş olmadan barışı hayal edemiyorlar mı?*” diye bir soruyu sorabiliriz. Acaba bu bir insanlık durumu mudur; savaş olmadıkça barış hayal edilemiyor mu? Belki de süresiz bir dünya barışı sadece bir ütopyadır, bilemiyoruz?

Ama bunun yanında, ikinci bir olgu var, ki o da şu: Avrupa Birliği, bir dayanışma projesidir. İnsanlık değerleri açısından baktığımızda, Avrupa Birliğinin, içinde önemli bir dayanışma arzusu taşıdığını görüyoruz. Bu, aynı zamanda bir sınıf çatışması içinde tezahür ettiği için, örneğin, sermaye kesiminin genellikle iktisadi çıkarlar veya iktisadi gerekler nedeniyle gündemden düşürmeye çalıştığı; ama toplumsal hareketlerin sürekli gündeme getirdiği bir şey. Mesela, Fransa’da, geçen seneki gençlik hareketleri, emek piyasasındaki dayanışmanın, emek piyasasının sosyal karakterinin bozulmaması üzerineydi ve bu kadar neoliberal baskıya rağmen, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri gibi olmadı, hâlâ olmadı diyelim. Avrupa’da, sosyal Avrupa diyebileceğimiz bir alan hâlâ geçerli. Bu, piyasanın sosyal kurumlar tarafından dizginlenmesi ve yönlendirilmesidir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliğinin, bir barış projesi olması yanında, bence ikinci önemli yönü, bir dayanışma projesi olmasıdır. Yani bir Amerika Birleşik Devletlerindeki orta sınıfın Irak Savaşını desteklemesine karşılık, Avrupa’da orta sınıfın Irak Savaşına karşı çıkması anlamlıdır, önemlidir. Avrupa, Irak Savaşına karşı çıktı. Britanya hariç; ama orada da, Tony Blair başta olmak üzere, İşçi Partisi, bu tutumundan dolayı çok ciddi destek kaybetti.

Barışın yanında, piyasanın sosyal kurumlar tarafından dizginlenmesi ve törpülenmesi projesidir Avrupa Birliği. Bu da aynı zamanda bir insanlık projesidir. Çünkü piyasa toplumu olmak demek, bence, insanlıktan çıkmaya başlamak demektir.

Soru: *Öncelikle, Avrupa maceramızın çok renkli ve öğretici özeti için çok teşekkür ediyorum. Benim sorum şu: Tabii, bu özet özellikle Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler konusunda olduğu için, sanki dünyada bir tek Avrupa ve biz varız gibi bir izlenim doğdu. Tabii, zorunlu olarak böyle bir özet yaptınız; ama biraz da küreselleşen dünyada, küreselleşmenin getirdiği tüm olumlu ve olumsuz faktörler itibarıyla konuyu değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum. Bu çerçevede değerlendirdiğinizde, Avrupa'nın kanaat önderleri nezdinde, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin geleceğini nasıl görüyorsunuz; daha doğrusu, nasıl düşünülüyor? Globalleşen dünyada Avrupa'nın rolü veya Avrupa'nın işlevi itibarıyla, Türkiye'nin katılması, Türkiye'yle birlikte genişleme konusu nasıl değerlendiriliyor? Bir tarafta Hindistan, Çin, Japonya, öbür tarafta Amerika, küreselleşme olgusu falan... Yani Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri ve Avrupa Birliğinin geleceği konusunda siyasi ve kültürel ağırlıklı konular ön plana çıktı; ama bu da konunun önemli bir boyutu gibi gözüküyor. Bu konuda neler söyleyeceksiniz bize?*

Teşekkür ederim.

Ahmet İnsel: Bu konuda belki en anlamlı yanıt, en anlamlı tavır, Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın tavrıdır. Kendi partisine rağmen, kendi seçmenine rağmen, özellikle küreselleşme çerçevesinde Avrupa'nın stratejik çıkarını öne sürerek Türkiye'nin üyeliğini desteklemekten geri kalmadı. Hatta geçtiğimiz günlerde *-ki, birkaç hafta sonra görevi son bulacak-* neredeyse, bir tür kendisinden sonrakilere bırakılmış öneri paketi gibi yayınladığı kitabın girişinde, *"Türkiye'nin, Avrupa Birliğinde olmazsa olmaz bir yeri vardır, olması gerekir"* hatırlatmasında bulunuyor. Bu, Fransa'daki, Gaullist, uzun vadeli devlet bakışı geleneğinin ifadesidir.

Avrupa'da şöyle bir sorun var: Avrupa ulus-devletleri giderek egemenlik haklarını Avrupa ulus-üstü kurumlarına kısmen devrettikçe, tabii, devleti yönetmeye aday insanların kendilerini ifade edecekleri alanlar da daralmaya başladı. Bunu, Mitterand ölmeden birkaç ay önceki bir söyleşisinde, *"Avrupa Birliği nedeniyle, benden sonra artık Fransa'da büyük Cumhurbaşkanı olamaz"* sözleriyle ifade etmişti. Çünkü artık sadece o ülkeler bazında oluşabilecek bir siyaset alanı çok dar bir alan, büyük liderlerin yetişmesi için çok dar bir alan. Avrupa Birliği de hâlâ bir siyaset alanı değil; dolayısıyla orada da büyük lider çıkması söz konusu değil.

Böyle bir boşluk var. Yani o söylediğiniz uzun vadeli akıllı, siyaset aklını, devlet aklını, devlet politikasını, toplumun uzun vadeli çıkarını ifade edecek, bunu hayata geçirecek alan artık Avrupa'nın ulus-devletleri değil. Çünkü o sadece bir devlet, 28 devletten sadece biri. Ama Avrupa'nın henüz o üst düzeyde bir siyaset yapma alanı yok. Dolayısıyla bana öyle geliyor ki, Avrupa Birliği, siyasi anlamda bir Avrupa Başkanı olduğunda, bir Avrupa Hükümetlerüstü Hükümeti gibi bir alan olduğunda ve kanaat önderleri o alan üzerinden konuşmaya başladığında, Türkiye'yle ilgili stratejik ortaklık değerlendirmeleri çok farkı olacaktır. Bugün, maalesef, Finlandiya Cumhurbaşkanı'nın veya Başbakanının Türkiye'ye sempatik davranmasının Avrupa Birliği içinde çok büyük bir önemi yok. Çünkü karar alıcı güçler onlar değil. Ama diğer taraftan, Fransa ve Almanya'nın da artık bütün Avrupa adına hareket etme imkanı olmadığı için, bir boşlukta-yız. O söylediğiniz uzun vadeyi düşünecek siyasi akıl alanı şu anda Avrupa'da yok. Bu da Avrupa'nın yaşadığı büyük siyasi krizin esas nedeni. Yani ulus-devletler çok dar bir siyasal alan, ulus-devletlerin üzerindeki Avrupa alanı ise siyasal olarak pek oluşmamış durumda. Sadece, Avrupa Parlamentosu gibi bir göstermelik kurum var; orada siyaset yapılmıyor. Yani yapılıyor da, sadece niyetler ifade ediliyor, yaptırım kararları alınmıyor orada.

Dolayısıyla, Avrupa'nın böyle ciddi bir siyasal alan boşluğu var. Bunu aşmak için küçük de olsa çabalar gösteriliyor. Örneğin, Avrupa Sosyalist Partileri Birliği oluşturmak, Hıristiyan Demokrat Partiler Birliği oluşturmak gibi; bunların artık yerel partiler olarak değil, Avrupa partileri olarak çalışmasını sağlamak gibi girişimler var. Ama bu konuda daha yolun çok başındalar. İleride, gerçek anlamda bir Avrupa Sosyalist Partisi, bir Avrupa Hıristiyan Demokrat Partisi, bir Avrupa Liberal Partisi olduğunda ve bunlar Avrupa temelli bir siyasetin taşıyıcısı olduklarında, Türkiye'yle ilgili değerlendirmeler çok daha farklı olacaktır. Ama bu uzak bir gelecekte olabilecek bir şey.

Soru: *Konuşmanızı bitirirken, bıkkınlıktan bahsettiniz, bu bıkkınlığın sonunda da iki tepki türünün ortaya çıkabileceğini, birinin Japonya benzeri bir tepki, diğerinin de biraz daha faşizan bir tepki olabileceğini söylediniz.*

Japonya'nın Amerika'ya kafa tutması gibi bir hamle yapılması şahsen bana cazip geliyor. Siz, o konuda bir endişe belirttiniz; onu biraz açma olanağınız var mı?

Ahmet İnsel: Tabii cazip gelir. Bir cephesiyle baktığımızda, karikatürize ederek anlatırsak, Japonya'nın yaptığı, ulusal onuru, yeniden Amerika'ya kafa tutarak ve onu esas olarak iktisadi planda yenerek onarmak, sağlamaştırmak. Amerika'nın işgal gücü olarak bulunduğu bir ülkede Amerika'yı iktisaden işgal etmek gibi bir şey. Fakat bunu yapmak için Japon olmak lazım. Bu bir. İnanılmaz bir hiyerarşi değerini içselleştirmiş bir toplum olmak lazım. Toplumsal mobilizasyonun toplum tarafından doğal görüldüğü bir toplum olmak lazım. Yani bunu sadece genel anlamda söylemiyorum; iş ilişkilerinde, çalışma ilişkilerindeki bir Japon işçisinin davranış kalıbı ile bir DİSK'li veya TÜRK-İŞ işçisinin davranış kalıbı arasındaki uçuruma baktığımız zaman, Japon olmanın ne demek olduğunu görürsünüz. Bu, işveren için de geçerli bir olay. Ben, Türkiye'de, fabrikası iflas etme durumuna gelmiş ve işten işçi çıkardığı için bu utanca dayanamayıp da harakiri yapmış bir işveren tanımıyorum. Bütün bunlar Japon olmayı gerektirir; yani her toplum her şeyi yapamaz. İlla bir kültürel kesin belirlilikten bahsetmiyorum.

Ben, Türkiye'de, elbette bu aşırılıkta olmasa bile, AKP'nin böyle bir fikriyatın taşıyıcısı olabileceği fikrindeyim. Bu Anadolu kaplanları, onların Avrupa'yı istila etme çabalarının yüceltilmesi, diğer taraftan Fethullah Gülen okulları... Gerçi, Fethullah Gülen çevresi AKP'ye çok yakın değildir, hatta çatışmalı bir çevredir; ama mesela, bu Fethullah Gülen okulları hakkındaki o göz yaşartıcı söylemler... Ama bunu yapanlar, aynı zamanda Trabzon'da herhangi bir Avrupalının okul açmasını misyonerlik olarak tanımlarlar ve taşlarlar. Kendileri gidip Kenya'da okul açıp, Kenyalıların İstiklal Marşı söylemelerinden çok büyük bir heyecan duyabilirler; ama Türkiye'de bir Alman'ın Van'da okul açmasını, Ermeni faaliyeti olarak değerlendirip, herhalde taşlarlar. Dolayısıyla, burada bir milliyetçi kabarmayı dikkate almak lazım; yani iktisadi planda ciddi bir milliyetçi kabarma potansiyeli var. Tabii, bunu iktisadi alana teşmil ettiğiniz zaman, bir ölçüde onun siyasi sonuçlarını düzenleyebilirsiniz. Bu, çok ince bir ayar, bunu yapabilmek çok ince bir ayarı gerektirir. Türkiye'de, AKP'nin o muhafazakar olmayan muhafazakarlığı, liberal olmayan liberalliğini falan dikkate aldığımızda, burada bir başarı elde etmesinin kolay olmadığını tahmin edebiliriz. Ama bir yol olarak şunu söyleyebiliriz: Faşizan demeyeyim; ama otoriter eğilimleri yüksek. Bu, şu anlama gelir: İktisadi mobilizasyon, toplumun iktisadi hedefleri çerçevesinde insanların sosyal hakları da bu anlayış içerisinde kolayca feda edile-

bilir: Ki zaten Anadolu kaplanlarının esas davranış biçimi, ideolojisi milliyetçiliktir. Yani sosyal haklar olduğu andan itibaren, Anadolu kaplanları, kendilerinin ellerindeki iş yaratma, yatırım yapma ve kârlılık imkanlarının ortadan kalktığından yakınırılar.

Soru: *Şunu sormak istiyorum: Son dönemde Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerinde bir gevşeme olduğundan bahsettiniz; size katılıyorum. Buna karşılık, Türkiye, İran, Suriye, Suudi Arabistan ve Mısır arasında bir hat ortaya çıktığını görüyoruz. Bu çerçevede değerlendirdiğinizde, bu hareket, Avrupa Birliğine karşı İslami bir arayış mı; yoksa sizin de dediğiniz gibi, Türkiye'nin, kendisini bir köprü olarak tanımlama refleksinin bir sonucu mu?*

Ahmet İnsel: Daha çok ikincisi. Çünkü Türkiye'de hâlâ devlet politikası ve siyasi partilerin yörüngesi, Avrupa Birliğinden farklı bir yöne dönme konusunda hazırlıksız. Bu, arzulanır bir şey mi, bilmiyorum; ama en azından böyle bir eğilim yok. Tersine, örneğin, Türkiye'nin İspanya ile başlattığı bu Medeniyetler İttifakı Projesi, diğer taraftan, Türkiye'nin, örneğin, İsrail-Filistin çatışmasında bir arabulucu görev almaya talip olması, yine Suriye ile İsrail arasındaki gerginlikte arabulucu olma iddiası falan; tüm bunlar, Türkiye'nin, Avrupa Birliğine, *"Ben, bölgenin istikrar unsuruyum, düzenleyici istikrar gücü olurum ve dolayısıyla, Amerika Birleşik Devletlerinin o korkunç, felaket saldırtısı sonrası cehenneme dönen bu bölgede benim nâzım rolüm, aynı zamanda önleyici rolüm, Şii ve Sünni radikalizmine karşı önleyici rolüm olur ve bunu Avrupa Birliği merkezli yaparsanız siz kazanırsınız"* fikrini kabul ettirmeye çalıştığını gösteriyor. Avrupa Birliği içinde, özellikle bazı çevrelerde bunun ciddi karşılığı var. Avrupa Birliğindeki bir kısım kanaat önderi, Türkiye'yi tampon bölge olarak tutmak niyetindedir. Diğerleri ise bunun mümkün olmadığını; yani Türkiye'nin tampon bölge olduğu andan itibaren istikrarsızlığın merkez bölgesi haline geleceğini söylüyorlar. Tamponun böyle bir sıkıntısı var. İstikrarsızlığın tampon bölgesi haline geleceğini, istikrarsızlığın Türkiye'ye daha fazla taşınacağını dikkate alarak; Türkiye'nin bütünüyle istikrara kavuşturulması ve bu istikrara kavuşmuş Türkiye'nin nâzım rol oynamasını tercih ediyorlar. Bir kesim açısından, Türkiye'nin sunduğu bu paketin böyle bir karşılığı var. Ama tabii bu, başka aktörlerin de devreye girmesini gerektiriyor: Ki, bizim bir takım mikro sorunlarımız var; bütün aktörleri, bütün gücüyle, bütün

etkisiyle devreye sokamayacağımız kendi mikro sorunlarımız var. Ermenistan'la ihtilafımız var, Kıbrıs ihtilafı var ve Kuzey Irak'la, Kürdistan Federal Bölgesiyle ilgili olarak bir ihtilaf var. Tabii, bu ihtilaf lar kümesi, Türkiye'nin bölgede nâzım rol oynama iddiasını büyük ölçüde gölgeliyor.

Soru: *Benim sorum, aslında sorulan birkaç sorunun devamı veya belki tamamlayıcısı anlamında bir soru olacak.*

Türkiye için, bir Akdeniz bölgesi rolünden bahsedildi. Şimdi, arkadaşım da, sorusunda, Doğu'da bir rolden bahsetti. Ben de, Karadeniz'deki rolünü sormak istiyorum.

Karadeniz Ekonomik İşbirliğinin yeni bir yapılanma içerisinde olduğunu, Bursa'da bir merkez kurulduğunu; dolayısıyla, eskiden Avrupa Birliğine alternatif bir proje olarak görülen Karadeniz Ekonomik İşbirliği, giderek Avrupa Birliğiyle uyumlu ve partner bir işbirliğine dönüştükten sonra ve Türkiye'de de, Avrupa Birliğiyle ilişkileri sebebiyle önemini bir nebze yitirdikten sonra, şimdi alternatif bir yapılanmayla tekrar Bursa'da oluşmasının hem iktisadi anlamda Türkiye'ye katkısı, Avrupa Birliği ilişkilerine alternatif mi, partner mi olup olmadığı ve bunun haricinde de, bunun son söylediğiniz AKP taşıyıcılığında mı mümkün görüldüğü konusunda bir değerlendirme yaparsanız sevinirim.

Teşekkür ederim.

Ahmet İnsel: Şunu dikkate alalım: Karadeniz Ekonomik İşbirliği, büyük ölçüde enerji merkezli bir işbirliği oldu; çünkü oradaki ticaretin asli unsuru enerji. Rusya'nın satacak başka pek fazla bir şeyi yok, Ukrayna'da ne olacağını bilmiyoruz; ama esas olarak enerji hatları üzerinde, enerji dağılım hatları üzerinde oluşacak bir işbirliği. Tabii bu, Avrupa Birliği açısından, Türkiye'yi, enerji dağılım hatlarının merkezinde, dolayısıyla da istikrarın olmazsa olmaz bir önemde olduğu bir ülke konumuna getirebilir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği de bu istikrarın somutlaştırıldığı bir alandır.

Enerji dışında, Karadeniz Ekonomik İşbirliğinin çok büyük bir getirisi olacağı kanısında değilim. Çünkü bu tür bölgesel işbirliklerinde genellikle ülkeler arasında iktisadi tamamlayıcılık faktörü aranır. Türkiye ile bölge ülkeleri arasında, enerji faktörü dışında, iktisadi tamamlayıcılık faktörü çok fazla yok. Tabii bir de bu bölge ülkelerinin ikisi, Karadeniz Ekonomik İşbirliği kurulduğunda Avrupa Birliği

üyeyi değildi. Şimdi ikisi Avrupa Birliği üyesi oldu. Hem Avrupa Birliği üyesi olarak, hem de Karadeniz Ekonomik İşbirliğini sürdürecektir güç, korkarım ki, Türkiye’den daha fazla, Romanya ve Bulgaristan olur.

Yani Türkiye açısından, bu merkez gücün, kendisinden daha çok, Bulgaristan ve Romanya’ya kayması anlamına da gelebilir.

Yani Karadeniz Ekonomik İşbirliği, Avrupa Birliğine eklenen bir dış çevre alanı, serbest ticaret alanı olarak tasarlanırsa, tabii o, Türkiye’den daha çok, Romanya, Bulgaristan’ın işine yarar diye düşünüyorum. Ukrayna için de böyle bir şeyden bahsediliyor; ama doğrusunu söylemek gerekirse, Ukrayna’nın Avrupa Birliğine üye olma ihtimali az. Çünkü bu, Rusya’yla çok ciddi çatışma gerektirecek bir şey, Ukrayna’nın kendisinin bölünmesine yol açacak bir şey. Ama orada, Türkiye biraz ikinci planda kalabilir. Türkiye’yi orada tutan tek şey, Gümrük Birliğine dahil olmuş olması; yani Avrupa Birliğine üye olmamakla beraber, Gümrük Birliğine dahil. Ama Türkiye, Avrupa Birliğine üye olmadan, bu şekilde, Gümrük Birliğine daha ne kadar ilanihaye devam edebilir; o da ayrı bir konu.

Soru: *Amerika’nın ve buna dahil olacak Avrupa ülkelerinin Ortadoğu Projesiyle ilgili emellerini; Avrupa Birliğinin, Ermenistan, Türkiye ve Kıbrıs üzerindeki politikalarını düşünürsek; Ortadoğu’da tesis edilecek herhangi bir ekonomik veya siyasi, kültürel değişimin Avrupa Birliği açısından önemi ve Avrupa Birliğinin buraya herhangi bir etkisinin olup olmayacağı konusunda ne düşünüyorsunuz?*

Ahmet İnsel: Büyük Ortadoğu Projesi, Amerika merkezli bir proje. Avrupa Birliğinde pek yankı uyandıran, heyecan uyandıran bir proje değil. Bir tek Britanya katıldı; ama o da aslında böyle bir şeye katılmaktan artık memnun değil. Askeri yöntemle, askeri müdahaleyle, darbeye, devirmeye demokratikleşme Avrupa Birliğinin yöntemi değil; o, Amerika Birleşik Devletlerinin yöntemi.

Ukrayna’da denediler, Gürcistan’da denediler. “*Soros devrimleri*” dediğimiz bu devrimlerin, darbelerin sonuçları hiç parlak değil. Yani yerine gelenler, gidenlerden çok farklı olmuyorlar bu tür demokrasi değişikliklerinde. Irak’ta da görüyoruz aynı şeyi. Dolayısıyla, Amerika Birleşik Devletlerinin bu yöntemle demokratikleşme çabalarının; yani bir şokla, darbeye, müdahaleyle demokratikleşme yönteminin başarılı sonuçları oluşmadı; bilakis, daha kötü sonuçları olduğu

için, bu artık Avrupa Birliğinde bir cazibe unsuru değil. Tersine, uzak durulması gereken, eleştirilmesi gereken bir demokratikleşme yöntemi.

Ama buna karşılık şunu tespit etmek lazım: Bugün, Avrupa Birliğinin, böyle bir uluslararası barış girişimini gerçekleştirecek; Amerika Birleşik Devletlerinin yerine, bazı bölgelerdeki ihtilafları bastırmak, durdurmak için mobilize edeceği askeri gücü çok sınırlı. Ki, bu işler, yani böyle uluslararası planda siyaset, biraz Stalin'in dediği gibi olur; yani "Kaç tümeniniz var?" diye sorarlar. Amerika Birleşik Devletlerinin tümenleri var. Onlar da sınırlı olmaya başladı; ama tümenleri var. Avrupa Birliğinin tümeni yok ve böyle bir alternatif güç merkezi olma konusunda da en büyük eksikliği bu. Biz, ne kadar barış desek de, barışın gerekli olduğunu söylesek de, orduların arınmış, askerden arınmış bir toplum hayal etsek de, reel politika olarak baktığımızda, şu anda o Ortadoğu Projesine karşı bir güç merkezi olacak Avrupa'nın bir koruyucu şemsiye olma iddiası, maalesef yok. O kadar yok ki, Polonya, Romanya ve Bulgaristan, Baltık ülkeleri Rusya'yla yaşayacakları olası bir ihtilafta, Avrupa Birliğinin kendilerini askeri olarak koruma kapasitesinin az olduğuna, hatta hiç olmadığına inandıkları için, ilk elde, hemen NATO üslerinin kendilerinde yerleşmesini talep ettiler. Bu, aynı zamanda Amerika Birleşik Devletlerinin korumasını talep etmek anlamına geliyor.

O bakımdan, Büyük Ortadoğu Projesi, kredibilitesini, inandırıcılığını, cazibesini bütünüyle yitirmiş bir proje; artık kimse inanmıyor böyle bir şeye.

Bakın, biliyorsunuz, bugün İran 17 İngiliz askerini esir aldı. Bundan çok büyük bir gerginlik çıkabilir, hiçbir şey de çıkmayabilir; ama Amerika'nın İran'a olacak bir saldırısı, İran'ı demokratikleştirme iddiasıyla olmayacak. Suriye'ye saldırısı, Suriye'yi demokratikleştirme iddiasıyla olmayacak. Yani artık kimse buna inanarak bakmayacak. Başka bir emperyal projenin hedefi olacaklar ve buna karşı durmak için de sadece insani vicdan söylemi yeterli değil. Avrupa Birliği kanaat önderleri bunu şöyle iddia ediyorlar: "Avrupa Birliği artık yeni bir güç tasarımı, yeni bir güç örneğidir. Bu da vicdani güç olmalı, dünyanın vicdani gücü olmalı; yani silaha karşı insanlığın sesini konuşturarak silahı susturmak." Bu doğru da olabilir, fukara avuntusu da olabilir.

Biliyorsunuz, artık devletler değil, büyük şirketler yayılmanın taşıyıcıları. Küreselleşme çerçevesinde baktığınız zaman da, orada

sadece devletler değil, esas olarak hangi ülkeye ait olduğunu da çok iyi bilemediğimiz şirketler yayılma politikası yürütüyorlar. Avrupa Birliği büyük ihtimalle önümüzdeki dönemde küreselleşme açısından, liberallerin geri adım olarak eleştirecekleri bir girişimi gündeme getirecektir gibi geliyor bana. O da, hem Amerika Birleşik Devletleri, hem Avrupa Birliği, küreselleşmenin bu serbest ticaret rejimine karşı bilakis korumacı politikaları gündeme getireceklerdir. Çünkü artık serbest ticaret rejimi ne Avrupa Birliğinin, ne de Amerika Birleşik Devletlerinin üçüncü ülkelere karşı üstünlük etmeni olmaktan çıktı.

Çin ne olacak savaşta? Korumacı kesim, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri. Dolayısıyla biz, “*Emperyalizm serbest ticareti savunur*” derken, birdenbire emperyalizmin korumacılığı savunduğu ve üçüncü dünya ülkelerinin serbest ticareti savunduğu bir dünyayla da karşı karşıya kalabiliriz.

Soru: *Ben, en son söylediğiniz bir konudan yola çıkacağım; çünkü uzun süredir bir düşünce sisteminde size soru soracaktım. “Avrupa, uluslararası düzeyde barışın vicdanı olmaya çalışıyor” dediniz. Aktörlerin aksiyonlarına baktığımızda, bir de kendi içinde işleyen dinamığe baktığımızda, bu söyleşimize gelirken, Avrupa’yla Türkiye arasında bir ilişki boyutunda düşünüyordum konuyu; ama tarihselliği içinde sununca siz, yani 1950’lerden bugüne kadar sununca, zaman dilimi içinde buradaki harekete baktığımızda... İki gün evvel Dünya Şiir Günüydü, Atilla İlhan’ın birkaç dizesini arkadaşlarıma göndermiştim; “Yumurtadaki civciv ile çiçekteki meyvenin farkına varmak” diye. Bu bir dinamik.*

Sizin anlatımlarınızdan da çıkardığım kadarıyla, asıl dinamik, savaş boyutlarında ortaya çıkan birleşme güdüsü, uluslararası düzeyde bir araya gelmek, barışı savunmak ve bunun ekonomik, sosyal zeminini oluşturan halk yığınları. Son döneme doğru, belki fark ediyoruz ya da fark etmiyoruz, Yunanistan ve Türkiye’nin de genişleme sınırı içerisinde yer alırken, ortaya çıkmış darbeler, bu darbelerin aktörleri, biraz önceki arkadaşımın sorduğu soru çerçevesinde -benim sorumu da oraya getireceğim- 80’li yıllarda ABD ve Ortadoğu politikaları üzerinde Türkiye’de de insanlar fikir üretmeye çalışırken, bakıyoruz ki bugüne, hakikaten dünyada bir büyüyen güç, tek ve yalnız olarak, karşısında barış dinamiklerinin de uluslararası düzeyde birleşme güdülerini de biriktirerek, işgalci ve enerji koridorlarına hâkim olma güdüsüyle yürüyor. Kısa dönemde baktığımızda, birkaç

yıl için, AKP, yani iç dinamikler, dünyadaki dış dinamikler, Avrupalıların birleşmeye yönelik istekleri sanki olumsuzmuş gibi gözüktüğü de, o sizin tarihsel süreç içerisinde ifade ettiğiniz gelişmeyle; yani birleşme güdüsünün ilk çıktığında, savaş boyutunda da baktığımızda, dünyanın çivisinin sanki Ortadoğu'da çıkacağı gibi bir görüntü de var önümüzdeki 15-20 yıllık süreç içerisinde. Bu anlamda, Avrupa Birliği ve Türkiye ilişkilerinde bu dinamik daha uzun vadede sizce olumlu bir araya gelişi mi sağlayacaktır, yoksa ayrışmayı mı sağlayacaktır Avrupa açısından?

Ahmet İnsel: Biz kendi noktamızdan değil de, bütün dünya diye baktığımızda, işin çivisinin çıkması ve büyük potansiyel çatışmaların olacağı yer Çin-ABD çatışmasıdır. Esas büyük çatışma Çin'le ABD ve müttefiki Japonya arasında olacaktır önümüzdeki uzun dönemde. Dolayısıyla, Ortadoğu burada biraz daha ikincil, şu anda çok büyük bir kanayan yara olduğu için önümüzde olan; fakat çatışmanın eksenini oraya kaydığı zaman büyük ölçüde ikincil kalacak olan bir yerel çatışmalar, yerel istikrarsızlık unsuru olarak kalabilir. Dünyayı çok fazla Ortadoğu merkezli olarak tasarlamamak lazım gibi geliyor bana. Esas çatışma, Çin ve Hindistan ekseninde, Çin ile Batı arasında olacak. Bunun da ön işaretleri Kuzey Kore mevzuunda, Japonya'nın silahlanması mevzuunda yavaş yavaş gelmeye başladı.

Ortadoğu'nun sorunu petrolün olması tabii. Onu herkes biliyor. İkinci sorun İsrail sorunu, yani Ortadoğu'da petrol sorunundan bağımsız olarak da var olan bir İsrail sorunu var. İsrail sorunu, bütün bölge diktatörlüklerinin, Arap diktatörlüklerinin hayatta kalmasını ve demokrasi dışındaki yöntemlerin meşruiyetini de sağlayan bir şey. Yani İsrail, doğrusunu söylemek gerekirse, şu anda Hafız Esat'ın oğlunun, Beşir Esat'ın nesnel müttefikidir. İsrail'le Barış Anlaşması imzalandığında, Beşir Esat'ın diktatörlüğünün uzun süreli ayakta kalması mümkün değildir, Mübarek'in Mısır'daki diktatörlüğünü devam ettirmesi mümkün değildir. Buradan iyi şeyler çıkar mı, bilmiyoruz; ama bu rejimler devam edemezler. Saddam rejiminin de benzer bir şekilde düşürülmesi için, o kadar uğraşılmasına rağmen devam etti, bu nedenden dolayı devam etti; ancak askeri müdahaleyle Saddam rejimi yıkılabildi. Ortaya çıkan rejim de hiç parlak bir şey değil.

Dolayısıyla, Ortadoğu'da petrol kadar önemli olan sorun İsrail sorunu. İsrail sorununun da çözümünün çok yakın ve kolay olduğu kanısında değilim. Bence, önümüzdeki dönemde Ortadoğu böyle kay-

nayarak, etrafında güvenlik çemberleri alınarak, kaynayarak, bir tür Ortaçağ istikrarsızlığı, Ortaçağ düzensizliği içinde devam edecek; fakat yayılmasının engellenmesi için, etrafında güvenlik çemberleri alınacak. Başarılı olunamayabilir; ama doğrusunu söylemek gerekirse, Avrupa Birliğinin burada çok fazla politikası yok, müdahil olma gücü yok, böyle bir dış politika gücü olarak kendisini tasarlamış değil. Çünkü Avrupa'nın bir dış politikası yok. Ülkelerin var, Fransa'nın var, İngiltere'nin var; ama Avrupa Birliği dış politikası yok. Dolayısıyla, Avrupa'ya burada olduğundan fazla bir anlam ve güç atfetmemek lazım. İngiltere'yle Fransa'nın politikası tamamen çelişkili olabiliyor. Hangisi Avrupa politikası? Dış politikada Avrupa neredeyse hiçbir şey . Türkiye'yle olan ilişkilerindeki sorunlardan bir tanesi de bu; çünkü Türkiye'yi genel dış politika ufku içinde, herkesin anlaştığı bir yere oturtamıyor.

Yunanistan, Türkiye'nin AB üyeliğinin kendisinin güvenliği açısından şiddetle isterken; diğer taraftan, örneğin Macaristan, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine şiddetle karşı çıkabiliyor. Bir dış politikası yok Avrupa'nın. Ülkeler bazlı, küçük veya orta boy ülkeler bazlı bir ülkeler federasyonu bile değil. Dolayısıyla, bir dış politikası yok. Ülkeler var; Fransa ve İngiltere Güvenlik Konseyi üyesi. Dış politikadan sorumlu gibi görünen bir şey var; ama elinde ne yetki var, ne olanak var. Onun için, Avrupa Birliğini bir uluslararası güç olarak, siyasi bir güç olarak tanımlamak, olduğundan çok büyük bir anlam atfetmek demektir.

Şu anda dünya, uluslararası güç anlamında büyük ölçüde tek merkezli. Çok merkezli olabilir mi, bilmiyorum; ama Avrupa Birliği değil şu anda.

Soru: *Bu köprü metaforunun tescil edilmesiyle ortaya çıkacaklar neticesinde yaptığınız değerlendirmeler, Avrupa'nın bizden uzaklaştığını gösteriyor galiba. Bu uzaklaşmanın Türkiye için, Türk insanı için çok hayırlı olduğunu düşünmüyorum. Aksine, ben de bir medeniyet, bir barış, bir dayanışma projesi olarak görüyorum Avrupa Birliğini. Bu nedenle de, acaba bu bir kaçınılmaz kader değilse, yapılacak bir şey var mı, tekrar yakınlaştırmak adına ne yapılabilir? Eğer bu kaçınılmaz bir olguysa, bu çerçevede, bu dönemi en az hasarla atlatacak ne yapılabilir, bunu öğrenmek istiyorum.*

Bir de, geçenlerde Radikal'de yayınlanan bir öneriniz vardı; manşete taşıdı Radikal. Türkiye solunun Parlamento kapısını zorla-

yacak seçeneklerden biri olarak, bağımsız aday konusunu gündeme getirdiniz, böyle bir öneri yaptınız. Bunu da biraz açıklayabilir misiniz?

Çok teşekkür ederim.

Ahmet İnsel: Avrupa Birliği konusunda başka soru var mı?

Soru: Sayın İnsel, iki soru sormak istiyorum. Siz, 1930’lu yıllarda yapının içe kapandığını izah ederken, dış boyutları sıraladınız. Bu dönem, aynı zamanda Kürt isyanlarının gerçekleştiği ve isyan hareketi içerisinde olduğu dönemdir. Yani Kürt isyanlarının bu içe kapanıklık üzerinde bir etkisi var mı?

İkincisi, Avrupa Birliğinin Kürt sorununun çözümüne yönelik bir projeksiyonu olmadığından bahsettiniz. Türkiye’de çok önemli bir kesim ise, Avrupa Birliğinin Türkiye’yi parçalamayı uzun vadede hedeflediği konusunda hemfikir. Avrupa Birliği, uluslar üstü organizasyon olan bu Birlik gerçekten Kürt sorunu konusunda ne düşünüyor? Türkiye gibi aday bir ülkeyi kendi içerisine almaya çalışırken veya tartışmalar süreci yaşanırken, bunu nasıl bir çözüm sürecinden geçirmeyi hedefliyor?

Ahmet İnsel: Avrupa Birliğiyle ilgili ne yapalım? Bir kere, Avrupa Birliğinden bağımsız olarak, Türkiye’de ciddi biçimde, bu milliyetçi kabarmaya karşı bir karşı çıkış, bunun Türkiye’yi götüreceği felaketlerin açık biçimde ifade edilmesi ve bu milliyetçi kabarmanın arkasında yatan o mazlumluk halinin dile getirilmesini sağlamak; yani sadece milliyetçiliği eleştirmek değil, o milliyetçiliğin arkasında yatan Türkiye ekonomisinin dönüşümünden, yükselmesinden, “Türkiye bir yerlere geliyor” denilen, o gelen Türkiye’ye gelemeyenlerin de olması ve gelemeyenlerin durumunun, mağduriyetlerinin, onlara el uzatılmasıyla sağlanmasıyla mümkün olur gibi geliyor bana. Yani Türkiye’de kazananlar her şeyi toplarlarsa, bu, kaybedenlerin kendilerini ifade etme hakkını doğurur, o ifade etme hakkı da her zaman demokratik ve akılcı olmayabilir. Burada, Türkiye’nin sosyal dayanışma eksikliğini hızla giderip, sosyal dayanışmayı tesis etmemiz gerekir.

Bugüne kadar Türkiye’de hep şöyle bir inanç vardı: “Sosyal sorunlar iktisadi büyümeyle halledilir. En önemli sosyal politika iktisadi büyümedir.” Artık önümüzdeki iktisadi büyüme gelenekleri, Batı’da olduğu gibi, Türkiye’de de iktisadi büyümenin gelir dağılımı-

nı düzeltmesi ve işsizliği azaltması biçiminde tezahür etmeyeceğini gösteriyor. Çünkü iktisadi büyüme giderek daha fazla emek verimliliği üzerine dayalı ve emek verimliliği de büyük bir emek kesimi dışlanarak sağlanıyor. Dolayısıyla, büyük büyüme hamleleri yaşıyoruz, ama o ölçüde istihdam yaratamıyoruz; yeni büyüme böyle bir şey. Bu, bizim Türkiye’de ciddi biçimde, yani AKP’nin filan altından kalkamayacağı ve maalesef CHP’nin burada bütünüyle havlu attığı bir yapıcı sosyal dayanışma, yani sadece birinden alıp diğerine verme biçiminde değil, yapıcı sosyal dayanışma mekanizmalarını oluşturmamız olmazsa olmaz bir gereklilik. Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerimizde de böyle bir model, büyük ihtimalle aradaki uçurumu, kültürel ve siyasal uçurumu azaltacaktır.

Böyle bir dayanışmacı, sosyal anlamda dayanışmacı, gelir dağılımının giderek büyümediği, Doğu bölgeleriyle Batı bölgeleri arasındaki refah seviyesinin giderek açılmadığı ve dolayısıyla Türkiye’nin Batı’sıyla Doğu’su arasında Türkiye’yle Avrupa Birliği arasındaki farktan daha büyük farkın oluşmadığı bir dinamığe girmemiz gerekiyor.

Tabii bu, Türkiye’de büyük ölçüde solun sorumluluğunda olan bir akıselim çağırısı. Örneğin, sosyal güvenlik konusunda CHP sadece bugün memurların haklarını savunmayı bir sosyal dayanışma örneği olarak gündeme getiriyorsa eğer, hakikaten ciddi bir sosyal dayanışma kaybı anlayışı yaşıyoruz demektir.

Önümüzdeki dönemde, iktisadi gelişmelerin sosyal yıpratma, sosyal aşındırma etkilerini düzelterek siyasi girişimler, projeler, toplumsal projeler olmazsa, o zaman hakikaten işimiz çok zor olur gibi geliyor. İktisadi büyüme açısından iyi kötü götürebiliyoruz; ama iktisadi büyümenin yıpratıcı, toplumsal olanı yıpratıcı etkilerini düzenleme konusunda, engelleme konusunda hakikaten çok büyük bir eksik var ve o eksik de bizi garip bir şekilde zenginleşirken fakirleşen, yoksullaşan bir ülke konumuna getiriyor. Bir tarafta zenginleşme var; ama diğer tarafta yoksullaşan, Latin Amerika ülkeleri gibi bir ülke konumu var.

Avrupa Birliğinin elbette Kürt sorunuyla ilgili bir projesi yok, olmaması da gerekir. Çünkü Kürt sorunu, Türkiye’nin kendi içinde çözmesi gereken bir sorun. Avrupa Birliği, ülkelerin kendi spesifik siyasal sorunlarıyla ilgili spesifik öneriler getirmemekle yükümlüdür. Öbür türlü, Avrupa Birliğinin spesifik konularda tayin ettiği çözümlere tabi oluruz demektir.

Avrupa Birliği ne diyor? Diyor ki, “Kürtlerle ilgili sorun bir bireysel hak ve özgürlükler sorunudur.” Ama Kürtler diyorlar ki, “Bu bir bireysel hak ve özgürlükler değil, toplu hak ve özgürlüklerle ilgili dir.” Avrupa Birliğinin projesinde toplu hak ve özgürlükler değil; her hak ve özgürlüğün bireysel planda savunulması ve gündeme getirilmesi projesi var. Kürtlerin bir bölümünü tatmin etmeyen olgu bu. Bu, şu demek: Avrupa Birliği açısından Kürtler yok, Avrupa Birliği açısından Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları var. Bu doğru bir yaklaşım.

Diğer taraftan, Avrupa Birliğinin Türkiye’yi parçalama projesi olduğunu iddia edenler de, bunun tam tersine, bir Sevr paranoyasını gündeme getirerek, Avrupa Birliğinin, ta başında söylediğim o eski hatırayı canlandırarak; çoğu insanın bilicinde, kültüründe, kültür kodlarında var olan eski hatırayı canlandırarak, Avrupa’nın bir Hıristiyan girişimi olarak, Türkiye’yi son parçalama girişimi olduğunu iddia ediyorlar. Şunu söyleyeyim: Biz, daha imparatorluk mirasının sıkıntılarından çıkamadık. Türkiye hâlâ bitmemiş bir imparatorluğun, daha doğrusu, bitmiş; fakat kalıntıları hâlâ yaşayan bir imparatorluğun son sancılarını yaşıyoruz. Kürt sorunu, bence, esas olarak bu imparatorluktan çıkışın sancısı, Avrupa Birliğiyle çok fazla âlâkası yok. Yalnız, bu çok sancılı olabilir, az sancılı olabilir, bunu artık zaman gösterecek. Fakat Avrupa Birliği konusunda şunu söyleyebilirim: Türkiye’deki Kürtlerin bir bölümü Avrupa Birliği konusunda ifrattan tefrite birdenbire ve çok hızlı geçmeye eğilimliler. Bu, Türkiye’de de geçerliydi; bir aşk ve nefret ilişkisi gibi.

Avrupa Birliğinin Türkiye’yle ilgili sorunu Avrupa Birliğinin bütünüyle çözebileceği noktasından hareket ederek, uzun bir dönem Türkiye’de Kürt orta sınıfı, Türk orta sınıfından daha fazla AB’ci oldu bildiğiniz gibi. Çünkü AB’nin çatısı altında bu işin çözülebileceğine inanıyordu. Bu yanlış değildi. Şöyle bir proje olabilirdi: Avrupa Birliği kimliği altında farklı kimliklerin yer alması. Ama şu anda Avrupa Birliği bile kendi vatandaşlarına bir kimlik vermiyor. Dolayısıyla, Kürtlerin bu beklentisi aslında biraz hayali bir beklentiydi. Yani bugün Avrupa Birliğinde bile, Yunanistan vatandaşları ile Portekiz vatandaşları, kendilerini, bir Avrupa Birliği yurttaşı kimliği altındaki kimlikler olarak pek tanımlamıyorlar, “Biz, artık Avrupa Birlikliyiz.” demiyorlar. Bu, hâlâ siyasal bir gücün oluşmamasıyla ilgili bir durum. Dolayısıyla, Kürt sorununun bu çerçevede çözülmesi beklentisi, kısa vadede çok naif bir beklenti olacaktır. Buna karşılık, Avrupa Birliği,

Kürt sorununu genel olarak diğer tüm insan hak ve özgürlükleri ve azınlıklar olarak tanımlanan çevrenin eşitlik talepleri bünyesinde ele alıyor. Fakat şurada bir sorun var: Türkiye’de azınlık olmak demek, resmi azınlık olmak demek, Kürtlerin çok iyi bildikleri gibi, Kürt olmaktan daha kötü bir şey. Çünkü resmi azınlık, eşit olmamak demektir, bazı haklar çerçevesinde eşit olmamayı kabul etmek demektir. Dolayısıyla, Türkiye’de azınlık statüsü talep etmemekte haklı Kürtler. Çünkü Türkiye’deki azınlık statüsü çok matah bir şey değil; tersine, daha kötü bir durum. Tamam, azınlıklar, Türkiye’de dillerini, dinlerini öğretebiliyorlar; ama diğer taraftan da memur olamıyorlar. Yahudilerin, Ermenilerin ve Rumların, dillerini, dinlerini öğretmelerinin bedeli memur olamamaları, yerli ecnebi hatta “*yabancı yurttaş*” olmaları.

Burada bir eşitlik var, o eşitliğin ötesinde bir hak eksikliği var ve bu Türkiye’nin önündeki açmazlardan en büyüğü. Türkiye’de ne azınlık statüsü iyi ve istenilir bir şey, ne de azınlık olmadığınız zaman, başka kimliklerin de yan yana yaşamasını kabul eden, farklı kimliklerin yan yana, eşit bir şekilde yaşamasını kabul eden bir anlayış var. Bunu Avrupa Birliğiyle çözmek mümkün değil. Avrupa Birliğine girince de çok fazla bir şey olmaz. Türkiye toplumunun insanlarının kendileri buna barışçıl bir çözüm getirirlerse, Avrupa Birliği de kabul eder ve kendisinin çözüm empoze etmesi söz konusu olamaz.

Onun için, ben, Avrupa Birliğinin bu konuda ne parçalayıcı olduğu kanısındayım, ne de sorun çözücü olabileceği kanısındayım. Bask sorununu çözebiliyor mu?! Aynı şey; onu da çözemiyor. Ki, Bask sorunu, Kürt sorununu çözmekten daha kolay, çok daha kolay.

Onun için, bu tür sorunları Avrupa Birliğinden çözmeyi beklemek doğru değil. Avrupa Birliği üyesi hükümetlerin, siyasi partilerin çoğunun yaptığığın tam tersini yapmak gerekir. Bildiğiniz gibi, Avrupa’da, toplumun hoşuna gitmeyen her türlü girişim, örneğin, 1 litrelik şarap şişelerinin yasaklanması, “*Hepsi 75 santilitre olacak. Efendim, bu Avrupa Birliği normları*” vesaire... Bizde de, Avrupa Birliği normu dediğiniz anda akan sular durur. Aslında bunu incelediğiniz zaman, çoğu zaman oradaki idarecinin kendi kararıdır. Fakat olumsuzluklar her seferinde Avrupa Birliği normu olarak toplumlara empoze edilir; olumsuzluklar, insanların hoşlanmayacağı türden düzenlemelerde Avrupa Birliği bir paravan gibi kullanılır. Fakat iyi şeylerin hiçbirisi Avrupa Birliği tarafından gelmez; genellikle hükümetler bunları kendilerinin yapmış olmalarıyla övünürler.

Kürt sorununda da, Türk tarafı olarak, biz, bunu hep bir karıştırmacılık, işe müdahale olgusu olarak tanımladık. Halbuki, eğer Avrupa toplulukları üyesiysek, “Kürt sorunu, sadece Türkiye’nin sorunu değil, Avrupa’nın da sorunudur” diyebilmemiz lazım. Tabii, bunu derken de, bizim aynı zamanda Avrupa’nın diğer sorunlarıyla da, benzer sorunlarıyla da, mesela, Basklıların sorunlarıyla da ilişkimizin olması lazım. Türkiye’de, Basklıların sorunlarının tartışıldığını, ele alındığını hiç duydunuz mu?! Türkiye’dekilerin Bask sorunun çözümü konusunda ne önerdikleri hakkında hiçbir fikrim yok. Dolayısıyla, Avrupalılardan bize çözüm önerisi beklerken, eşitlik ilkesi gereği, bizim de onların sorunlarına çözüm üretebilecek, en azından tartışmalarına katılacak durumda olmamız lazım.

Kürtler, genellikle, Bask sorununun, Katalan sorununun veya İskoç sorununun çözümünü kendilerine örnek olarak gösterirler; ama bunlar kendilerinin sorun ettiği sorunlar değil. Örneğin, Kürtler, İskoç sorununun çözümünde ne düşünüyorlar? Eğer Kürtler, Avrupalılar ise, İskoç sorununun çözümünde ne düşünüyorlar? Bask sorununun nasıl çözülmesini öngörüyorlar, ne öneriyorlar? Avrupa’ya sadece almak için değil, biraz da vermek için girmek lazım.

Şimdi, bu Avrupa mevzuunu kapatalım ve öbür, günlük politikamıza girelim. Tunç’un sorduğu soru, geçen pazar günü, Radikal gazetesinde, Seyfettin Gürsel ile benim yayınladığımız yazıya gelelim. Ona araştırma falan dediler; halbuki, araştırma değil, sadece basit bir seçim hesabıydı. 2002 seçim sonuçlarından hareketle, Seçim Yasasından da hareketle yapılmış bir seçim hesabı.

Bir genel değerlendirme yapayım, bir de niçin bunu şimdi önerdiğimiz ve 2002’de önermediğimiz hakkında bir şeyler söyleyeyim. Ne değişti? Çünkü 2002’de de bağımsız adaylar çıkarılabilirdi; neden o zaman değil de, şimdi bunu öneriyoruz?

Bir kere, öncelikle, ne değiştiğinden bahsedeyim.

Bunu şimdi önermemize sebep olan iki tane değişiklik var. Birincisi şu: 2002 yılında -şahsen, inanmamakla beraber- hem, örneğin, DEHAP etrafında oluşmuş bir ittifak vardı, SHP-DEHAP ittifakı. Onun yüzde 10 barajını kesinlikle geçeceğine inanılıyordu, “Ooo, yüzde 10 ne demek; elbette geçer” diye düşünülüyordu. Diğer taraftan, YTP diye bir şey çıkmıştı; onlar da görüşmelerde, pazarlığı yüzde 20’den aşağı açmıyorlardı ve herkes yüzde 10 barajını geçeceğinden emindi o dönemde. Ama sonuçta, sandıktan çıkan üzücü durumla karşılaşıldı. 1999’da da benzer bir şey yaşandı. ÖDP, yüzde 6, yüzde 7,

yüzde 10'dan bahsediyordu; ama yüzde 0.7'de kaldı. 1994'de YDH-kendilerinin kabahati yok- kamuoyu yoklamalarına göre, bir ara yüzde 35'lere falan varmışlardı, biliyorsunuz. Ama yüzde kaç oy aldı?!

Bu, şu anlama geliyor: Böyle sıfırdan başlayıp da yüzde 15'ler, yüzde 20'ler toplamak kolay bir şey değil Türkiye'de. Yüzde 15'in te- kabül ettiği oy sayısını hesapladığınız zaman hemen görürsünüz ki, bu, milyonlarla ifade edilen bir olay. YDH'daki arkadaşlarımdan ha- tırlıyorum; Adana'da kongre yapıp, “2 bin kişi topladık; biz, burada seçimi alırsız” dediklerinde, benim onlara gösterdiğim şey, Adana'daki seçmen sayısıydı. Bu 2 bin kişi Adana'da aşağı yukarı oyların yüzde 0.5'ine falan tekabül ediyordu.

Dolayısıyla, bir kere şunu bilmek gerekiyor: Türkiye, büyük bir toplum. Böylesine büyük bir toplumda yüzde 10 barajı inanılmaz bir baraj. Yani bunu tahayyül edenler hakikaten olamayacak bir barajı oluşturmuşlar. Yüzde 10 şu anlamda olamayacak bir baraj: Türkiye'de yüzde 6 oy potansiyeli olan, yüzde 7 oy potansiyeli olan bir parti, yüzde 10 üzerinde oy alabilir; ama bu yüzde 10 barajı nedeniyle her seferinde geri kalmak durumundadır. Çünkü seçmenler, bu barajı ge- çememesi endişesiyle, “*Hep hayırlı yere, uygun yere oy vereyim, oyum kaybolmasın*” eğilimi içindeler. Yüzde 10 barajının seçmenle- rin iki asli parti etrafında oluşması amacını güttüğünü biliyoruz. So- nuçta, 3 partili oldu; bir tane merkez solda bir parti, Halkçı Parti; bir tane sağda bir parti, ANAP; bir de merkez asker partisi, MDP. Bunun üzerine teşekkür etmiş bir yüzde 10 barajı var.

2002 seçimlerinde, 1999 seçimlerinde, bu yüzde 10 barajlarını falan, “*Ooo, geçeriz*” diyen parti girişimleri, ittifaklar, her şey denen- di. İttifaklar denendi, DEHAP'la denendi, ayrı ayrı girildi ve her sefe- rinde, söylenenin yarısı bile olmayan sayıda seçmen oyu alınabildi. Bugün, bunun daha farklı olması için hiçbir neden yok. Yani biraz ta- rihten, seçmen davranışının bir asgari sürekliliği olduğundan ve Türkiye'deki seçmenin oyunun özgül değeri olduğuna inanarak oy verdiğinden; çoğunluğunun, şövalyelik etmek için, Don Kişot'luk etmek için değil, “*Şu parti Meclise girsin*” diye oy verdiğinden hare- ket etmek lazım. Geri kalan, bizim sol tayfanın içinde, şan olsun diye ÖDP'ye oy verenler; ki, Türkiye'de böyle oy veren ancak 200 bin kişi çıkar, belki bu 300 bin olur. Buna şunu eklersiniz, bunu eklersiniz; sonuç yüzde 2-3'tür. Peki, 1965'te yüzde kaç oy aldı? Türkiye'de, solun en büyük başarısı 1965'te alınan sonuçtur ki, o da yüzde 3.5'tur.

Yüzde 3.5 oy aldı TİP o zaman; bu, Türkiye solunun seçimlerdeki en büyük başarısıdır. O zaman tam nispi temsil uygulandığı için 15 milletvekili çıkarıldı. Ama yüzde 10 barajı olmasaydı, bugünkü barajlı D'hont sistemi olsaydı, TİP, 550 milletvekili içinde en fazla aşağı yukarı 15-20 milletvekili -tabii, o zaman milletvekili sayısı 550 değildi, daha düşüktü; o yüzden, 15 milletvekili daha önemliydi- çıkaracaktı. Yüzde 3'le en fazla 15 milletvekili çıkarırdı, belki onu bile çıkaramazdı. Barajlı D'hont sistemi, hem bir nispi temsil; ama en çok oy alan partiye avantaj getiren bir sistem.

Bakın, Türkiye solunun tarihinde, CHP dışında -ki, CHP'nin de en büyük başarısı 77 seçimlerinde oldu- ne Birlik Partisi deneyiminde, Alevi oylarında, ne sosyalist oylarda öyle yüzde 10'lar, yüzde 20'ler görmedik. Dolayısıyla, 2007 yılında Türkiye'nin seçmenine birdenbire kutsi bir ilham gelmeyeceğine göre, yine böyle bir şey göremeyeceğiz. Bu birinci realist olmak noktası.

İkincisi, ki bu 2002'de de geçerliydi; fakat 2002 seçimlerine kadar, bağımsız oylarla ilgili şöyle bir sorun vardı: Seçim pusulasında partiler yer alıyordu; bağımsızlar ise kendi seçim pusulalarını getiriyorlardı ve özellikle kırdı, bağımsız adayların, sandıkta pusulasına sahip olma sorunu vardı. Bir yığın bağımsız aday, pusulasını sandıkta bulunduramadığı için seçilemiyordu. Halbuki, geçen seneki son değişikliklerle, artık, bağımsız adaylar da ortak seçim pusulası içinde yer alacaklar. Bu, şu demektir: Aynı seçim pusulası içinde seçime girecek 12 tane parti varsa, o bölgede seçime giren 5 tane bağımsız aday yer alacak. Aynı seçim pusulası içinde olacaklar. Dolayısıyla, sizin tek tek, sandık sandık, seçim pusulalarınızın o sandıklarda var olmasının mücadelesini yapma ihtiyacınız ortadan kalkacaktır. 2002 yılında DEHAP'ın bağımsız adaylarla seçime girmemesinde, çeşitli amillerin yanında, bu da en önemli amillerden bir tanesiydi. Çünkü Kürt bölgelerinde, DEHAP seçmenlerinin çok olduğu bölgelerde, küçük yerlerde, haklı olarak, jandarmaların, bağımsız oy pusulalarını seçim sandıklarına sokmaması, yok etmesi, imha etmesi gibi endişeler taşıyorlardı. Şimdi öyle bir endişe yok. İkinci bir endişe var; o büyük, çarşaf gibi olacak seçim pusulasında, okur-yazar oranı düşük olan bir Türkiye'de, bağımsızlar, bir işaret koyamayacakları için, sadece isimlerini yazacakları için, seçmenler, orada, o 23-24 aday arasında doğru damgayı basabilecek mi? O da artık o partinin, o bağımsızın kampanyasına bağlı; diyecek ki, “*Sen 19'a basacaksın, sen 15'e basacaksın*” falan. Çünkü pusuladaki yerleri numaralandırılmış, öyle olması

lazım. Seçim pusulaları nasıl olacak, tam bilmiyorum. Böyle küçük bir sorun var. Orada, büyük ihtimalle, bağımsız adayların bir kısmının oyları yanındakine, öbürüne, berikine gidecek. Bu noktada yapacak bir şey yok. Ama şimdi, bağımsız adaylar, seçim sandığında partilerle eşit koşullarda giriyorlar. Bu, ilk defa oluyor.

Üçüncüsü, 1982 Anayasası sadece yüzde 10 ülke barajı getirmişti, bir de bölge barajı getirmişti. Bildiğiniz gibi, bölge barajı Anayasa Mahkemesi tarafından, eşitliğe aykırı olduğu gerekçesiyle iptal edildi ve 1995 seçimlerinden itibaren sadece ülke barajı uygulanır hale geldi. Dolayısıyla, 95 seçimlerinde fark etmedik, 99 seçimlerinde, “Yüzde 10’u haydi haydi geçeriz” dedik, 2002’de büyük ihtimalle geçilir diye yine girişimler oldu. Şimdi, artık bölge barajının olmadığı, bağımsızların seçim sandığında partilerle eşit durumda seçime girdikleri; ama bağımsızların ulusal planda kampanya, yani devlet radyo ve televizyonlarında kampanya olanaklarının olmadığı bir ortamda seçime gidilecek. Tek handikapları o; TRT’de iki defa 10 dakikalık televizyon programı hakları, maalesef, yok. O da çok önemli mi, bilmiyorum.

Şimdi gelelim önerimize.

Türkiye’de sol, ne yapsak, yüzde 10 barajını geçmeyecek. Diğer taraftan, Cumhuriyet Halk Partisi, artık, Türkiye’de sol seçmenin, 2002 yılında yaşandığı ve şimdi çok daha vahim bir biçimde yaşanacak olan bir destek kaybına uğramış durumda. 2002’de hâlâ CHP’nin bir sol parti olma sıfatı üzerinden bir ümit vardı; şimdi artık, “Elim kırılın, ben, bir daha CHP’ye kesinlikle oy vermem” diyen, hatta “CHP ile AKP arasında çok zorlanırsam, AKP’ye oy veririm” diyen sol bir kesim var, bir orta sınıf var. Öyle çok büyük çatışma falan istemeyen, “AKP, CHP’ye nazaran ehveni şerdir; AB konusunda, demokratikleşme konusunda, Kürt sorunu konusunda, Kıbrıs konusunda CHP’ye nazaran ehveni şerdir” diyen bir seçmen kesimi var ve AKP’nin bütün bu yaptıklarına, demokratikleşme konusundaki eksiklerine, milliyetçi kulvarda yer almadaki acelesine; AKP’nin bütün handikaplarına rağmen, hâlâ daha bunu gündemde tutan bir seçmen kitlesi var. Ya ona oy verecek ya da “Hiç oy vermeyeceğim” diyen bir kesim. Ama ben, bunların içinde, “CHP’ye oy vermeyeceğim ÖDP’ye -benim yakın olduğum partiye- oy vereceğim” diyenlerin sayısında kesinlikle bir artış görmüyorum. Sadece, “Oy vermem” diyor.

Diğer taraftan, beni ciddi biçimde endişelendiren şöyle bir tablo var; bunu da zaten Seyfettin Gürsel'e anlatırken, *“Yahu, böyle böyle bir şey var, bunu böyle değerlendiriyorum; gel şu işi bir değerlendirelim”* derken şunu düşündüm. 2007 yılı Kasım ayında normal zamanda seçimler olacak. Akşamleyin, herkes, arkadaşlarıyla birlikte seçim sonuçlarını izleyecek. 2 parti çıktı, 3 parti çıktı, 4 parti çıktı; kimler çıkmış olacak, biliyoruz: AKP, CHP, belki MHP ve daha az bir ihtimalle DYP ve biz, sol oylara bakacağız; o yüzde 0.5 almış, bu yüzde 0.1 almış. DTP'liler bağımsız girmezlerse, 555 milletvekili içinde bir tane sol diyebileceğimiz -artık CHP'yi de sol olarak tanımamadığımıza göre- milletvekilinin olmadığı bir Meclis karşımıza gelecek. Bu artık bizim için yıkımdır. Ben, şuna da inanmıyorum: *“Toplumsal davranışlarda ne kadar dibe vurursak vuralım ondan sonra bir çıkış yapmak mümkündür.”* Dibi yoktur onun, o dipsiz bir kuyudur, dibine gidersiniz, daha da gidersiniz ve sonsuza kadar dibine inersiniz. *“En kötüsü olsun da, ondan sonra iyileşelim”* demek gerçekçi değil; bu her zaman sizi en kötude bırakır. Onun için, bu yıkım üzerinden hayal kurmayalım. Yok efendim, CHP dağılırmış falan. Hiçbir şey olmaz. Yüzde 10 barajı da ilanihaye kalır, ondan sonraki seçimde de bu yüzde 10 barajıyla otururuz ve bu sefer, solun bir şey başarma imkanının olmadığı tescil edildiği, hiçbir şekilde esamisinin okunmadığının tescil edildiği bir dönemde, biz, yeniden solu güçlendirmek, yeni sol parti oluşturmak gibi, kendi kendimize oyunlar oynarız.

Türkiye'de sol seçmene bir cesaret vermek gerekiyor. Bir şeyi başarması lazım. Bunu nasıl başarabiliriz? O gün, seçim sonuçları ilan edildiğinde, biz, 3-5 bağımsız sol milletvekili, DTP de 15-20 sol veya olmayan -milliyetçi, Kürt, neyse- milletvekili sokmuş olursa bunu başarabiliriz. DTP, 15-20, biz de 3 veya 5 milletvekili sokmuş olursak, ki 10'u geçmesi çok zor; ama 1 bile olsa bu bir farklılık yaratacaktır. 1969'da nispi temsil sistemini kaldırdılar, TİP, 3 milletvekili çıkarabildi; ama yine de epey muhalefet yaptı Mehmet Ali Aybar ve arkadaşları, değil mi; ciddi ciddi muhalefet yaptılar. 3 tane kararlı adam olsa ve özellikle de 4 partinin olduğu bir Mecliste, koalisyonların değiştiği, bir kanun oylamasında bir kişinin bile oyunun önemli hale geldiği bir yerde, bağımsızların şimdikinden daha büyük ağırlığı olduğu bir Mecliste 3 kişinin, 5 kişinin, 1 kişinin bağımsız sol milletvekili olarak orada olması, bize, bana, genel olarak sol seçmene bir umut ışığı olur. Bunun üzerine bir şey inşa edebiliriz, bunun üzerine

bir gelecek inşa edebiliriz, bir umut kurabiliriz. Bunun üzerine bir yeniden oluşum, yeniden toparlanma; artık CHP'ye bakmadan, CHP'yi bir kenarda bırakarak, CHP'ye mecbur olmadan yeniden bir toparlanmanın olanaklarını gerçekleştirebiliriz diye düşündük.

Bu, elbette kağıt üzerinde kolay. Kağıt üzerinde kolay; çünkü seçmen olarak hesaplıyorsunuz, ne kadar tutacağını öngörüyorsunuz falan filan. Tabii, bunun olabilmesi için bazı şeyler gerekli: Bizdeki sistem, garip bir nispi temsil sistemi; bölge içinde nispi temsil barajlı D'hont olarak uygulanıyor. Dolayısıyla o bölgede ne kadar çok milletvekili varsa, en son seçilen milletvekilinin oy oranı düşüyor. En fazla milletvekili olan seçim bölgesi İstanbul 1. Bölge, 25 milletvekili var. İstanbul 1. Bölgede, 2002 seçimleri verilerinden hareket ederek, seçmenlerin değil, geçerli oyların yüzde 3.5'ünü almış olmak, İstanbul 1. Bölgede 25. milletvekili olarak seçilmenizi sağlıyor. Önümüzdeki seçimde DYP ve MHP'nin barajı geçmemesi durumunda, bu oran düşüyor. Nitekim, 2002 seçimlerinde, yanılmıyorsam, Tokat'ta, bir bağımsız aday, normalde bağımsız seçilebilmesi için yüzde 15 falan alması gerekirken, önündeki DYP'li, MHP'li seçilemediği için, kendisi yüzde 4.5 oyla bağımsız seçildi. En düşük bağımsız seçilme oranı 2002'de Tokat'ta olması lazım.

Dolayısıyla, bunu Türkiye'nin bütününe şamil kılmanın hiçbir anlamı yok. Çünkü bir kere, bunu gerçekleştirecek o kadar gücümüz yok ve ayrıca, bunu hayal kırıklıkları üzerine oluşturmamak lazım. Belli seçim bölgeleri var. Bunlar nedir; 20'den fazla milletvekilinin olduğu İstanbul'un 3 seçim bölgesi, 15 civarında milletvekilinin olduğu Ankara'nın 2 seçim bölgesi; İzmir'in, yanılmıyorsam, 12 milletvekili olan bir seçim bölgesi. İzmir'de bu yüzde 6.5'a geliyor. İzmir'den seçilmek, İstanbul'dan daha da zor; bağımsız seçilebilmek için yüzde 6.5 oy almak lazım. Tabii, eğer öndeki DYP'li, MHP'li, ANAP'lı seçilmezse siz öne çıkarsınız; ama bu piyango. Normal koşullarda 4 parti geçecek gibi davranmak lazım hesaplarken.

Sonuçta, biz, daha geniş tutmak için, 7'den fazla milletvekilinin olduğu 31 seçim bölgesi olduğunu gördük. 7'ye indiğiniz zaman yüzde 7.5-8'e çıkmanız lazım; yani sol açısından kolay değil. DTP açısından elbette bu çok daha kolay; çünkü DTP'nin çok yoğun seçmenin olduğu bölgeler var. Ama orada DTP'nin başka bir sıkıntısı var. Örneğin, Diyarbakır'da 1 milletvekilini kesin çıkartır DTP; yani hiçbir şey yapmasa da bir kişi çıkar. Ama DTP için amaç, 7 milletvekilinin olduğu Diyarbakır'da 1 milletvekili çıkarmak değil, 4 millet-

vekili çıkarmak. 4 milletvekilini nasıl çıkaracaksınız? Bir kadın koyacaksınız, bir erkek diyeceksiniz ki, “Kadınlar kadınlara, erkekler erkeklere oy versin.” Ama 2 eder bu, 4 etmez. Artık, ilçe ilçe ayıracaksınız. Bu, ciddi bir seçim mühendisliği gerektiren bir şey. DTP, bunu örgütler, örgütlemez, 4 çıkartmaz, 3 çıkartır, neyse.

Solun ise, bulunduğu bölgeler itibarıyla 2 milletvekili çıkartma şansı yok, her bölgede 1 milletvekili çıkartabilir. Ama bunun da üzerinde anlaşılmalı bir tek aday olması lazım. Sol partiler ittifakı olarak olmaması lazım. Sol partilerin ittifakı diye baktığımızda; 2002 oylarını döküyorum önüme, yetmiyor sol partilerin ittifakı. Sol partiler ittifakının ötesinde, bir demokrat figürü destekleyen bir sivil toplum hareketi olması lazım, geniş bir sivil toplum hareketi olması lazım, demokrasi hareketi olması lazım. Ki, boş oy kullananların desteğini de alabilelim. Çok ciddi bir boş oy kullanma oranı var. Geçersiz oy olarak addedildiği için, bilemiyoruz; ama boş oy kullananlar, seçime gitmeyenler, kerhen CHP’ye o seçim bölgesinde oy vermek durumunda olanlar, ama kerhen, “Elim kırulsun” diyecek kişiler, “Aaa, bak, bu adam veya bu kadın, benim hakikaten yakın hissettiğim biri ve seçilebilir” diyebilirlerse, oraya koyduğumuz bağımsız aday seçilebilir. Yoksa seçilme şansı olmazsa bunu yine yapmazlar. Ama “Bu adam seçilebilir, bu kadın seçilebilir” diyecekleri adaylara oy verecek, klasik solun ötesinde, oy potansiyeli olan üç kesim var 2002 seçimlerine göre. Bunu mobilize edebilecek bir bağımsız sol adaylar destekleme girişimi gerekiyor. Buna partiler destek verebilirler. Hatta onu da şöyle önerdik: Siyasi partiler için, EMEP için, ÖDP için, TKP için, DSP için, kim olursa, elbette siyasi parti oldukları için, bir seçim platformunda yer almak bir dinamiktir. Partiler, seçim çalışmalarını çerçevesinde oluştururlar, kendilerini canlı tutarlar. Seçimlere girmeyen bir parti zaman içinde ortadan kalkar, militanlarını hayata geçiremez falan.

Türkiye’de seçime girmek için gereken koşul, 45 ilde parti örgütlenmesini yapmış olmaktır. Ama belli bir seçim çevresinde, asgari seçim çevresinde, seçime girme koşulu yok, varsa da çok düşük. Dolayısıyla, biz, 10-12 seçim bölgesinde bu bağımsız adayları önerdiğimizde, bu partiler bu seçim bölgelerinde seçime girmesinler, bu seçim bölgelerinde bağımsız adayı desteklesinler. Ama geri kalan bölgelerde kendi seçim kampanyalarını yapsınlar, TRT’ye çıkmak istiyorlarsa çıksınlar, parti olarak var olsunlar. Bu, bunu engellemez. Ama o 12 bölgede desinler ki, “Bağımsız sol adayı destekliyoruz, bu

seçim bölgelerinde seçime girmiyoruz.” Diyeceksiniz ki, *“ÖDP böyle bir şey yaptığı zaman, son seçimde ÖDP binde 43 oy almıştı, İstanbul’da, Ankara’da, İzmir’de, Adana’da falan seçimlere girmezse ÖDP, herhalde oy oranı binde 1’e düşer.”* Ama bunun bir önemi yok. Zaten binde 43 ile binde 1 arasındaki fark nedir ki? Dolayısıyla, bunun hiçbir önemi yok. Eğer partililik oynamak istemiyorsak, amacımız sadece partililik oynamak, öyle 0.43’ten 0.7’e çıkmayı bir zafer olarak tanımlamayacaksak, bununla yetinmeyeceksek; solun yeniden oluşması, o güvenin sağlanması açısından, bir bağımsız milletvekilinin bile Parlamente’ye girmiş olmasını sağlamak, 0.43’ten 0.75’e çıkmaktan daha anlamlı gibi geliyor bana.

Bu, partiler kendilerini feshetsinler, partiler ittifak yapsınlar demek değil. Her parti yine diğer bölgelerde seçimlere girsin; ama bu 10-12 bölgede girmesin.

Şimdi, en son ve en büyük soruna geleyim.

Bu bir kişi kim olacak? Bunu kim seçecek? Bunu, partilerin de dahil olduğu bir sivil toplum girişimi yerel olarak tespit edecek. Ama İzmir’deki bağımsız sol aday ile İstanbul’daki bağımsız sol aday arasında da, bütünüyle parti programı bütünlüğü aramak nafiledir; çünkü bunlar partili değil. Ama bir asgari müşterekin de olması gerekir. Yani 5-6 ilke etrafında, aynı şeyleri söyleyen insanlar olması lazım, onları kabul etmiş insanlar olması lazım. Yoksa öbür türlü, bunlar, atom parçaları gibi bağımsız adaylardır, bir bütünlüğü olmaz bunların. Onun için üzerinde anlaşmışlar 5-6 asgari ilke olması lazım. Birisi, Kürt sorunuyla ilgili, örneğin, *“Anadilde eğitim hakkını savunuyorum”* dediği zaman, öbürünün, *“Bu, Tevhidi Tedrisata aykırıdır, bu hainliktir”* dememesi lazım. Ya ikisi de, *“Kürtlerin sorunu bireysel özgürlükler çerçevesinde çözümlenmelidir”* demeli ya da ikisi de, *“Kürtlerin sorunu azınlık hakları çerçevesinde çözümlenmelidir”* demesi lazım. Bunların ikisinin uyumlu olması lazım. Kürt sorunu gibi bir sorunda, ya azınlık hakları üzerinden giderseniz, ya bireysel haklar üzerinden giderseniz. Ama bu bağımsız sol adayların, böyle asli konularda, Avrupa Birliği konusunda, temel hak ve özgürlüklerde, Kıbrıs konusunda, sosyal politika konularında, asli konularda yakın ilkelere olmaları lazım. Tabii bu, sadece yerel inisiyatif değil, ulusal olarak da bir girişimin var olmasını gerektirir.

Bu söylediklerim işi zorlaştıran şeylerdir. Bunun çok zor olduğunu biliyorum. Hani Napolyon, savaş öncesi, generalleri toplamış, *“Bana durumu anlatın”* demiş. Biri kalkmış, demiş ki, *“Generalim,*

barutumuz yok” “*Tamam*” demiş, “*Devam etmiyoruz.*” Barut yoksa, bütün diğer sorunlar zaten anlamsızlaşır, savaşa devam etmeye gerek yok.

Biz, sol olarak, demokratlar olarak, Türkiye’de, bir seçim çevresinde kendi başımıza seçilebilir kıvamda, yani o söylediğim seçmeni mobilize edebilecek kıvamda bir kişinin etrafında anlaşamıyorsak, bunu gerçekleştirme imkanımız yoksa, o zaman zaten Türkiye’de çok fazla yerimiz ve sesimiz yok demektir. Yani sonuç olarak şunu demiş oluruz: Üst üste yapılan seçimlerde solun aldığı oylar, onun gerçekten toplumdaki hak ettiği yeri gösteriyor demektir. Eğer bunu beceremiyorsak böyle.

Bunu becerirsek, hakikaten, bence, 1, 2, 3 seçim bölgesinde milletvekili çıkartabiliriz. Çıkartamayabiliriz de. Ama en azından o bağımsız adaylar, eminim ki, bugünkü sol partilerin toplamından daha yüksek bir temsiliyet göstereceklerdir ve bazı yerlerde bağımsız adaylar çıkabilecektir. İzmir’de bir bağımsız adayı seçtirmek için aşağı yukarı 45-48 bin oy gerekiyor, İstanbul’da 55-60 bin oy gerekiyor.

45 bin oy, söyleyince çok düşük bir rakam gibi geliyor, değil mi; bir futbol maçında stadyuma toplanan seyircilerden neredeyse daha düşük bir rakam. Ama 45 bin çok yüksek bir rakam. 45-50 bin oy çok yüksek bir rakam. Bir seçim bölgesinde 45-50 bin kişinin oyunu bağımsız aday üzerinden almak ciddi bir iş.

Ben, bir tek başarılı bağımsız aday örneği hatırlıyorum; ismi şu anda aklıma gelmiyor. O, 1977’de, İstanbul’da, 33 bin oy almıştı. Ki, o zamanın 33 bin oyu şimdiki yüzde 0.5’in üzerinde bir oya teka-bül ediyor. ÖDP, 2002 seçimlerinde, İstanbul 1. Bölgeden 4500 oy aldı.

Şimdi, 33 bin, 35 bin oy almış ve bizim için... Tabii, Doğu’daki aşirete dayalı bağımsız oylardan bahsetmiyorum, onlar ayrı bir şey. Ama kentlerde bağımsız aday olarak başarılı olan, mesela, Mehmet Açar var. Yüzde 20 civarında bir oy alarak seçildi Mehmet Açar. Ama o başka bir şey, aslında arkasında fiilen bir parti vardı. Gerçek anlamda bağımsız adaylar arasında, benim bildiğim tek başarılı örnek, 1977’deki o örnek. Dolayısıyla, azımsanacak bir rakam değil. “Hemen yaparız, ne demek?!” pek gerçekçi değil. 45 bin, 50 bin hiç de öyle hemen alınacak oylar değil. Ama şu var: Bu mümkündür. Yüzde 10 barajını ulusal planda geçmek gibi bir hayalden çok daha gerçekçi bütün bu zorluklarına rağmen. Adam bulamayız, kimse anlayamaz,

herkes benimki olsun ister, kimse kimseninkini beğenmez; solcular, adayın çok sosyal demokrat olduğundan şikayet ederler; sosyal demokratlar, “*Bu çok fazla komünist*” derler falan. Bütün bunlara rağmen yine de uğraşmamız lazım kadın kotasını da uygulayarak.

Ama kadın kotası da şöyle bir sorun: Partiler, kadın kotasını seçim listesinin içinde yapıyorlar, dolayısıyla çok kolay bir şey kadın kotası. 7 tane milletvekili adayı var, siz o 7 kişilik listenin en sonuna 4 kadını koyarsınız, “*Kadın kotasını yerine getirdim*” dersiniz. Burada öyle bir şey yok; burada her bölgede bir kişi var. Dolayısıyla, Türkiye çapında bağımsız adayların içindeki kadın oranını tasarlamak gerekir. Yani bu 12 seçim bölgesi ise, en azından 5-6 seçim bölgesinde kadın adayın olmasını da gerektirecek bir şey.

Kadınlarla ilgili bir hareket var da, onun için söylüyorum. Yani artık, ideal bir tipten ziyade, olabilir üzerine düşünmek lazım. Kadınların bulunması lazım; çünkü çok ciddi bir bağımsız kadın oyunun bu seçimlerde devreye girme ihtimali var. İkincisi, dediğim gibi, CHP’ye oy veren, CHP’ye oy vermekten artık imtina eden veya hiçbir zaman CHP’ye oy vermeyip, sola oy veren üç kümeden bahsediyorum.

Bakın, İzmir’de, CHP’den kayıp da Genç Partiye oy vermiş bir kesim de bu bağımsız adaylara gelebilir. Onu küçümsemeyin. Ben, İzmir bölgesinde, eski CHP’liler içinde, maalesef, şaşırıp da Genç Partiye oy veren dünya kadar insan tanıyorum. Özellikle kırsal alanda.

DSP söz konusu olunca, tabii, burada şöyle bir sıkıntı var: 10 Aralık Hareketi, DSP ve SHP, şu aşamada, ulusal planda parti ittifakıyla seçimlere girmek istiyorlar. Böyle bir niyetlerinin olduğunu biliyorum. Bunun oy şansı en iyi ihtimalle yüzde 3’tür, yüzde 4’tür. Fakat böyle bir şey, bu bağımsız adayların önünü kesecek en önemli amil olacaktır. Yani DSP, SHP ve 10 Aralık Hareketinin DSP bünyesinde seçime girmesi ulusal planda yüzde 3-4 oya tekabül edecek; ama yerel olarak, İstanbul’da, İzmir’de, bağımsız sol adayın belki 10 bin oy eksik almasına ve barajın altında kalmasına neden olabilecek bir amil. Bu, ciddi bir sorun. Birkaç toplantıda, 10 Aralık Hareketindeki arkadaşlara bunu ifade ettik; ama onlar hâlâ ısrarlılar bu konuda. Bir partinin çatısı altında ulusal ittifak oluşturup, bu partinin yüzde 6, yüzde 7 oy alıp, gelecek seçimlerde, CHP’nin alternatifi, güçlü bir parti olabileceğini iddia ediyorlar.

Dile getirmek istediğim bir ikinci sorun da şu: Seçimler, tabii, burada esas olan, yüzde 10 barajı gibi bir engeli bir şekilde aşmak. Bu,

aynı zamanda, Parlamento'ya girmenin önemini de vurgulamak vesilesidir. Yani “*Sol, ömrü billah Parlamento dışında kalarak bir şey yapamaz. Bu şekilde o Parlamento'nun demokratikleşmesi de mümkün değildir*” düşüncesini de vurgulamaktır. Sol açısından da, Parlamento'ya girmek, iyi bir disiplindir.

Son olarak aklıma gelen bir zorluk var, onu da söyleyeyim. Tabii ki bu girişim en çok AKP'nin ve CHP'nin tepkisini çekecektir. Çünkü onlar o yüzde 10 barajının oluşturduğu ranttan, aslında kazanmadıkları milletvekillerini alıyorlar. Bu durumda, 5 milletvekili AKP ile CHP arasında paylaşamayacak demektir. DTP'liler için de aynı şey geçerli; onların çıkarılabileceği 25 milletvekili AKP ve CHP arasında paylaşamayacak demektir. Bu yüzden, AKP ve CHP, çeşitli şekillerde, bağımsız adayları engelleme çabası yürütecekler. Nasıl yapabilirler? Hukuken pek bir şey yapamazlar. Ama diyelim ki, bizim bağımsız adayımızın ismi Hüseyin Kızıldaş ise, belki onlar da Hüseyin Beyaztaş diye birisini bulup, onu da bağımsız koyarlar ve o iki Hüseyin alfabetik sırayla yan yana gelince, Kızıldaş ile Beyaztaş arasındaki karışıklıktan belki 5-10 bin oyun öbür tarafa gitmesine yol açabilirler. Bu tür taktikleri uygulayabilirler, bu tür küçük seçim taktiklerini uygulayabilirler. Bu işlere girerken bunlara hazırlıklı olmak lazım. Çünkü bu aynı zamanda, ciddi biçimde, özellikle bu iki tekeli partinin tekerine çomak sokmak operasyonudur. Bu önümüzdeki Parlamento için, özellikle AKP için, 4 milletvekili, 5 milletvekili artık anlamlı hale geliyor. Eskiden, 2002 seçimlerinde bu daha az anlamlıydı.

Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde yine görüşmeler yapacağız. Benim en büyük arzum, burada, küçük sol partilerin, özgürlükçü, demokrat partilerin, ÖDP'nin, EMEP'in -*gerçi, onlar DTP'yle seçim ittifakı konusunda ilerlemişe benziyorlar; SDP ise seçmen seviyesinde bir şey ifade etmiyor*- bu girişimi destekleyebilmeleri. Şöyle bir şey çok başarılı olur gibi geliyor bana: Bu 12, 13, 14, 10 bağımsız aday, sivil toplum hareketleri ile partilerin buluştukları, siyasette buluştukları adaylar olarak seçimlere girebilirler. Bunlardan bir kısmı başarır, bir kısmı başarmaz. Arkasından da, o zaman, belki böyle bir tecrübeden hareket ederek, daha geniş tabanlı, sivil toplum hareketlerinin içinde yer bulacakları bir siyasal işbirliğinin, partiye dönüşebilecek bir siyasal işbirliğinin veya yeni bir parti deneyimini başarıyla, Parlamento'ya milletvekili sokmuş olma başarısıyla gerçekleştirmiş oluruz. Benim düşüncem bu.

Tabii, burada, sosyalist arkadaşlarımızdan eleştiriler gelecek; büyük ihtimalle, “*Parlamentarizm batağına saplandınız*” vesaire gibi şeyler söyleyeceklerdir. “*Sosyalizm ideali yerine parlamentarizme yöneldiniz*” falan diyeceklerdir. Hatırlarsanız, zamanında, THKP-C ve diğer fraksiyonlar tarafından TİP’e yöneltilen eleştiriler de böyleydi. Bunlar büyük ihtimalle gündeme gelecektir. Ama dediğimiz gibi, bir toparlanmanın somut bir ayağı olabilir bu. Türkiye’de, seçmenin önemli bir bölümü, bizim hitap ettiğimiz seçmenin önemli bir bölümü yine de oyunun önemine, Parlamento açısından oyunun önemine değer atfediyor ve öyle çok fazla gösteriş olsun diye, inadına olsun diye oy vermez. Hani öyle, “*inadına ÖDP*” falan gibi oyları ancak bizim gibi insanlar veriyor. Ama onun dışında, daha akliselim sahibi kişiler, oyunun Parlamentoda temsil edilmesi gereğine inanan kişiler bu gaza pek gelmiyorlar. Dolayısıyla, solun üzerinde genişleyeceği ve oluşacağı kesim esas bu kesim. Yani Parlamentoyu ciddiye alan, orada bulunmayı ciddiye alan; bunu sadece siyasetçilerin rant kazanma mekanizması olarak görmeyen, Parlamentoda sesinin duyulmasına önem atfeden; milletvekilini, sadece yüksek gelir beklentisiyle Parlamenteoya girmiş bir tüccar olarak görmeyen bu kesim eğer toparlanabilirse, zannediyorum, yeniden yapılanmanın bir adımı olabilir.

Başarısız olunursa kaybedilecek şey, bugün partiler olarak seçime girip de başarısız olunca kaybedilecek olandan daha büyük değil.

Soru: *Geleneksel sol mantaliteyi düşündüğümüzde, onların bu konudaki tutumu nasıl olur sizce; böyle bir şeye gelirler mi?*

Ahmet İnsel: Vallahi, geleneksel sol mantalitenin ne olduğunu pek iyi bilemiyorum. Bir kere, bir tane değil, birkaç tane geleneksel sol mantalite var. Örneğin, şu andaki yeni TKP, faaliyetteki TKP geleneğinin böyle bir şeye geleceğini pek zannetmiyorum. Çünkü onlar, bütün doğrunun, bilimin ve işçi sınıfının kendi yanlarında ve tekellerinde olduğunu düşünüyorlar ve bu anlayışla, sadece seçime girip, sözünü söylemenin ötesinde bir şey düşüneceklerini zannetmiyorum. Ama eğer geleneksel sol, 1970’lerde, örneğin, CHP’nin içine girip, orada bir sol kanat oluşturma girişiminde bulunmuş kişilerse aynı zamanda, bu da geleneksel solun davranışysa, bunun bugün bağımsız aday girişiminde bulunmaktan çok farklı olmadığı kanısındayım.

Çünkü o zamanlar, 1970’lerde, biliyorsunuz, Dev-Yolcular ve TKP, 74 sonrası CHP’sinin içine girerek, CHP yoluyla Parlamenteoya girme yolunu denediler ve birkaç adam da soktular. İsimleri gerekli değil; ama o zaman, o CHP milletvekilleri içinde kimin TKP’li, kimin Dev-Yolcu olduğunu hepimiz biliyorduk.

Geleneksel solun, bu tür, bir büyük partinin içine girerek, onun koruması altında Parlamenteoya girme imkanı bugün yok. İyi bir yöntem mi; sonuçları çok parlak olmadı. Ben, sözüntü bağımsız ve kendini bağımsız alanda var ederek, Parlamenteoya girme çabasının daha iyi ve başarılı olacağını düşünüyorum. Bu arada şunu da belirteyim: Ben, burada, bağımsızlığı bir haslet olarak tanımlamıyorum. Partili olmak, bağımsız olmaktan daha düşük bir şey değildir. Ama bugün, Parlamenteoya girebilecek partilerin hiçbirinin bizi temsil etmediği inancındaysak ve parti olarak da Parlamenteoda temsil edilme imkânımız yoksa, bağımsız adaylarla temsil edilme yoluna gitmeliyiz diyorum. Bağımsızlık dediğim bu anlamda bir bağımsızlık. Yoksa bir siyasi angajman anlamında bağımsızlık değil. Bu seçim sistemi, bağımsızlar alanında bir kapı açtığı için bağımsız adaylar diyorum. Yoksa, yüzde 3 barajı olsaydı, burada, bağımsız adaylardan ziyade, örneğin, “*Sol partiler birleşsin*” diye konuşurdum. Ama yüzde 3 barajı yok, yüzde 10 barajı var.

Bu bir taktik, tamamen bir taktik. Yalnız, bu taktiğin yüzde 10 barajını aşan bir hasleti olduğu kanısındayım. Bu vesileyle de, siyasete küsmüş, siyasi partilere karşı çok ciddi bir mesafesi olan sol seçmenin, o siyasi partilerle, sivil hareketlerle, girişimlerle, derneklerle, yerel girişimlerle hemhal olmasının ve dolayısıyla da sadece partinin kendi içine kapanarak var olma eğilimlerini kırmasının, partilerin toplumsallaşmasının da, organik ilişkiler kurmalarının, o girişimlerle yerel olarak, sivil toplum hareketleriyle organik ilişkiler kurmalarının da bir deneyimi olabilir ve bu anlamda da belki klasik sol parti şemasını, kalıbını aşabiliriz gibi geliyor bana.

1960’larda Adalet Partisi böyle bir partiydi. Etrafında çok geniş bir ilişki ağı oluşturan, yerel girişimlerle, ticaret odalarıyla, borsa- larla, Komünizmle Mücadele Dernekleriyle, İlim Yayma Cemiyetleriyle, Adalet Partisi, bütün bunları etrafında toparlayan bir partiydi. Tabii, bizim, İlim Yayma Cemiyetleri ve Komünizmle Mücadele Dernekleriyle işimiz yok; ama diğer taraftan, insan hakları konusundaki derneklerle ve girişimlerle işimiz olması lazım, onlarla beraber olabilmek lazım. Ne üst, ne alt ilişkisi olmadan onlarla beraber olabil-

mek ve o kampanyayı onlarla götürebilmek projesini geliştirmek lazım.

Tabii bu, sorduğunuz anlamda, solun geleneksel tahakkümcü sol parti, tahakkümcü davranışının aşılması demek, kırılması demek. Ben, artık bu yenilgi noktasında, bunun mümkün olduğu kanısındayım. Doğrusunu söylemek gerekirse, eğer yüzde 10 barajı kalkmış olsaydı, yüzde 6'ya inmiş olsaydık bunu deneyemezdik; çünkü herkes yüzde 6'ya asılırdı.

Soru: *Bu bağımsız adayları ne diye tanıtacağız?*

Ahmet İnel: Biz de onu düşünüyoruz. Bağımsız demokrat adaylar, bağımsız sol adaylar mı diyeceğiz; orada artık bir genel değerlendirme yapmak lazım. Ama bunun içinde hem demokrat, hem sol olduğunı vurgulamamız daha doğru olur diye düşünüyorum. Tabii ki sadece demokrat olmak da önemlidir; ama bizim demokrat ve sol bir kimliğimiz var ve o kimliğimizi vurgulayarak bir label oluşturmak lazım. Yani o bağımsız adaylar, A, B, C, D falan, o labelin, o bağımsız demokrat, sol, özgürlükçü vesaire -çok uzatmaya da gerek yok- sıfatının altında yer alan kişiler olsun ve bu onaylansın. Tabii, burada ciddi sorunlar var. Birisi, kalkıp, “Ben de demokrat sol adayım” deyip ortaya çıktığında, bir yerin, bir merciin, “Yok, bizim bağımsız adayımız budur” diyebilmesi lazım.